ГҮРЭНДӨӨ ТАРЯА ХУДАЛДАХА СОЦИАЛИС УЯЛГААЯА ДҮҮРГЭҺЭН
АРБАГАТАЙН АЙМАГАЙ ТАРЯАШАДТА АЛДАР СОЛО!

НҮХЭД КОЛХОЗНИГУУД, СОВХОЗУУДАЙ ХҮДЭЛМЭРИШЭД! Эхэ орондоо 7,5 миллион пүүд таряа худалдаха уялгаяа түргөөр дүүргэхын түлөө шударгыгаар тэмсэгты! Тарбагатайнхидһаа жэшээ абагты!

БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

39-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Улаан-Үдын горкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй орган

№ 220 (9974) | 1962 оной сентябриин 16, воскресени | Сэн 2 мүнгэн

1962 оной сентябриин 15-най мэдээгээр республикымнай колхоз, совхозууд гүрэндөө 469.685 центнер гэхэ гү, али 2.818.110 пүүд таряа худалдаа. Тиигэжэ абаһан социалис уялгаяа 37,6 процент дүүргээ.

Таряа худалдалгаяа хурдадхая!

Тарбагатайн таряашад үгэдөө хүрэбэ

ГҮРЭНДӨӨ 463 МЯНГАН ПҮҮД ТАРЯА ХУДАЛДАЖА, СОЦИАЛИС УЯЛГААЯА ДҮҮРГЭЭБДИ

В. ТУПИКИН,
КПСС-эй райкомой секретарь

...С-эй ЦК-гай, СССР-эй ...рнүүдэй Соведэй зүг...вэгэй бүхы ажалшадта ...н Хандалгые зүбшэн ...зуураа, манай аймаг...жалшад Эхэ орондоо 71 ... центнер таряа худал...гэһэн социалис уялга ... байгаа. Мүнөө аймаг...й колхоз, совхозууд гү...гөө амбаарта шэнэ ур...а 463 мянган пүүд шэ...таряа оруулжа, абаһан ...ис уялгаяа амжалтатай...үргээбди гэжэ баяртай...дээсэнэ.

... ажахынуудай бүри...н амжалта туйлаа. Жэ...э, аймагай **«Маяк»**, ...**й нэрэмжэтэ, «Искра»** ...**уд тус, тустаа 70—90** ...**пүүд таряа Эхэ орон...далдаһан байна.** Энэ ... колхозууднай ороoho ...й үндэр баян ургаса ... нёдондонойхидо орхо...ианай ургасые гектар ...4 центнерээр, харин ... колхоз 5 центнерээр ...үлжэ шадаа.

... таряанай үндэр ...гаса абажа, богонихон ...соо эрхим шанартай ...хэ орондоо элбэгээр ...хын түлөө нилээд ехэ ...иго гаргагдаа. Байгша ...аймагаймнай колхозууд ...таряалан эрхилхэ асуу...шэнээр шиидхэжэ, до...элэй дүрбэдэхи жэлдэ ...ажахыгаа хүгжөөхэ та...рьтой алхам хэжэ эхил...ниие гэршэлхын тула ...жэшээ баримтануудые ...ая.

...шье мэдэһээр, ороoho ...хээр абажа шадаа һаа, ...аа хурдан түргэнөөр ...хэ байһамнай элитэ. ...ээ аймагай партийна ...аци энэ асуудалые зү...шидхэхын тула нилээд ...арал оролдолго гаргаа. ...эндэхи ажахынуудта ...азар ашаглан элдүүрил...ар таряалангаа үргэд...гагүй гээшэ. Харин ган...н байһан газар таряа...тон зүбөөр, аша үрэ ...ээр хэрэглэжэ, урга...эрид дээшэлүүлжэ ша...а урдаа табиһан зо...гүйсэд бэелүүлхэ бай...элитэ.

...элдэ сэбэр паарай га...д хороожо, ургаса ба...сабшалан бэлшээри ...н элдүүрилжэ, таряа...газарые зарим тэды ур...ди. Энээнэй ашаар бо...ургамалнуудай, кукуру...н ороoho тарянайшье ...һураггүй ехэ боложо, ...зелёнко гэхэ мэтэ ни...роогдоо. Тэрэшэлэн та...ургасые дээшэлүүлхын ...энэ жэлдэ бүхы ажахы...гол түлэб сортовой үрэ...рилга хэгдээ. Жэшээл...анай эндэ нютагжажа, ...ргаса үгэдэг **«Онохой-...сортын шэниисэ бүхы ...имнай 63 процентые ...байна.**

Гадна таряалангай ургасые дээшэлүүлхын түлөө газараа һайса үтэгжүүлжэ, тарилгаяа гол түлэб хэрээһэлүүлэн, үрэһыень дээшэлүүлэгдэһэн нормоор таридаг болоободи. Эдэ бүгэдын ашаар, мүн сагай уларилай таарамжатай байһан энэ жэлдэ колхозууднай бүхы ургамалнуудай үндэр баян ургаса абаа. Иигэжэ **аймагаймнай ажахынууд нёдондонойхидо орходоо 240 мянган пүүд таряа ехээр худалдаба.** Гадна өөһэдтөө хүсэд хүрэхэ эрхим шанартай үрэһэ бэлдэжэ, нилээд ехэ ороoho таряа адууһа малай тэжээлдэ таһалха аргатай болоо. Колхознигуудай ажалта үдэртэшье ороoho таряа нилээд ехэ хубаагдаха байна..

Мүнөө ямар колхознай эгээл ехэ ургаса абааб гэжэ тодорхойлхонь бэрхэтэй. Тиибэшье жэлһээ жэлдэ элбэг баян ургаса абадаг алдартай «Маяк» колхозойхид мүнөөшье түрүүшүүлэй зэргэдэ байхань лабтай. Энэ артелиин Н. Н. Михалевой хүтэлбэрилдэг нэгэдэхи отделениинхид байгша ондо баһал баян ургаса абаа. «Искра», Ленинэй нэрэмжэтэ, «Дружба» болон бусад колхозуудай зарим таряалан дээрэһээ гектарай 14—15 центнер таряан хуряагдана.

Колхозууднай августын һүүл багаар таряа хуряалгадаа жэгдэрэн ороо. Теэд түрүүшээр хура бороон орожо, таряа хадалгые зарим тэды һаатуулбашье, сентябриин түрүүшын табан хоногто таряалан дээрэ эршэтэй шанга хүдэлмэри эхилжэ, мүрысөөнэй эршэ хүсэн үдэрһөө үдэртэ шангадаа. Хуряалгын үедэ социалис мүрысөөнэй улам аша үрэтэй байхын тула тэрэнэй дүнгые үдэр бүри гаргажа байха гэжэ шиидээбди.

«Восход», Ленинэй, Калининай нэрэмжэтэ, «Искра» колхозуудта үдэр бүри «Ажалай баатаршалгын хуудаһан», Хүндэлэлэй самбар гэхэ мэтэ гаргагдажа, мүрысөөндэ илагшад тухай тэндэ саг үргэлжэ бэшэгдэдэг байна. Олонхи ажахынуудта хамтын халуун эдеэн эмхидхэгдэжэ, агрегадуудаа байлгангүй, хээрэ эдеэлхэ гурим тогтоогдоо юм.

Хуряалга дээрэ хүдэлжэ байһан бүлэг агрегат бүхэндэ полит-эмхидхэгшэ табигдажа, тэдэнэр механизаторнуудай дунда социалис мүрысөө эмхидхэхэ, ажалайнь шанарые хинан шалгаха, һаадгүй хүдэлхэдэнь туһалдаг һэн. Таряалан дээрэ хүдэлжэ байһан хүнүүдэй культурна эрилтые хангахын тула аймагай Культурын байшангай, клубуудай хүдэлмэришэдэй хүсөөр нүүдэл агитбригаданууд эмхидхэгдээ.

Таряа хуряалгын түрүүшын үдэрһөө хойшо ажалай эрхим жэшээ харуулжа, бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлдэг механизаторнууд олон. Жэшээнь, **«Маяк» колхозой түрүү комбайнернууд Н. Н. Константинов, А. П. Баранов, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой механизаторнууд А. Е. Болонев, И. А. Кушнарев, К. Н. Солодухин, мүн Калининай нэрэмжэтэ артельдэ И. Ф. Крапунов, Д. А. Борисов, Н. С. Степаненко болон бусадай нэрые дурдамаар.**

Хадагдаһан баалнуудые суглуулан сохижо, комбайнаар сэхэ хуряажа эхилһэн түрүүшын үдэрһөө хойшо гүрэндэ таряан тушаагдажа захалаа. Гэхэтэй хамта, автомашинын дутамаг дээрэһээ колхозууднай бэрхэтэй байдалда ороһон байгаа. Юуб гэхэдэ, олонхи машина техникэ силос даралгада болон бусад ажалда хабаадуулха баатай болоогдоо бшуу. Жолоошод үдэртөө бусад ажалда ябаад, һүниндөө ороoho бэлэдхэлэй пунктда зөөдэг байба. Тэдэнэй дундаһаа жолоошод: **С. П. Власов, М. Зайцев** (Калининай нэрэмжэтэ колхоз), **В. В. Литвинцев, Л. Ф. Дорофеев** («Советская Россия»), **Н. М. Грудинин** («Коммунизм» колхоз) болон бусад олон нүхэд үнэн сэхэ оролдосото ажалай үльгэр жэшээ харуулаа.

Манай колхозуудые шефтээ абаһан коллективууд ургаса хуряалгадамнай ехэхэн туһа хүргөө. Илангаяа **Улаан-Үдын 1-дэхи АТК-гай жолоошод «Маяк» колхозые шефтээ абажа, тэндэ таряа зөөхэдөө бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлжэ, тэдэнэр һүниндөө, амаралтын үдэршье илгадгүй, ороoho таряа бэлэдхэлэй пунктда зөөлсэһэн байна.** Тиигэжэ ороoho таряанай ургасые түргэн бололзорто хуряажа, гүрэндөө элбэгээр худалдаха хэрэгтэмнай туһалһанайнь түлөө **тэдэ ажахынуудай хүдэлмэрилэгшэдтэ тон ехэ баяр хүргэнэбди.**

Энэ жэлдэ аймаг дотор адууһа малай тэжээл урда урдынхиһаа ехэ бэлэдхэгдэжэ байна. Олонхи колхозууднай түрүүшынхеэ кукурузын үндэр баян ургаса ургуулаа. Илангаяа **Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой кукурузашан К. Е. Петров, «Восход» колхозой — Д. Е. Петров, «Дружба» артелиин—М. И. Батов, «Коммунизм» колхозой гэшүүд нүхэд Щербаков, Черных болон бусад олон кукурузашад элбэг баян ургаса абанхай. Энээнэй ашаар колхозууднай энэ жэл түрүүшынхеэ үнеэн бүридэ 10 тонноһоо дээшэ силос даража шадаа.** Тэрэшэлэн тэжээлэй бобы, горох горьтойгоор тарижа, муу бэшээр ургуулаабди.

Тиигэжэ ерэхэ үбэлжэлгын үедэ адууһа малдаа шэмэтэй һайн тэжээл элбэгээр бэлэдхэжэ һү, мяха болон бусад продукци ехээр абахамнай лабтай. **Мүнөө аймагай ажахынууд нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо 32 процентээр ехэ мяха гүрэндөө худалдаа. Мүн һү 20,5 процент, үндэгэ 41,4 процент ехэ абаабди. Гадна нёдондонойхиһоо 1,1 миллион үндэгэ гүрэндөө ехэ худалдаабди.**

Аймагаймнай ажалшад, малшад туйлаһан энэ түрүүшынгээ амжалтые улам арьбадхан, абаһан социалис уялгаяа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэжэ, партиингаа XXII съездын табиһан түүхэтэ зорилгонуудые бэелүүлхэ хэрэгтэ хубитаяа оруулхань лабтай.

Федор Сергеевич Гаськов «Октябрьский» совхоздо (Зэдэ) һү зөөдэг автомашиннада жолоошоноор хүдэлдэг юм. Теэд мүнөө ургаса хуряалгын, гүрэндэ таряа тушаалгын халуун хүдэлмэриин үедэ энэ жолоошон өөрынгөө арга боломжонуудые хаража үзөөд, гол хүдэлмэриингөө хажуугаар бэлэдхэлэй пунктда 150 тонно таряа зөөхэ гэһэн социалис уялга абаа. Мүнөө абаһан уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэжэ байнхай. Зураг дээрэ: Ф. С. ГАСЬКОВ.

В. ЗОРКИНОЙ фото.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

...үхэр В. М. Дудиние Буряадай АССР-эй ...рховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай

...а **һаһа** гүйсэһэнтэйнь ...дуулан, арадай элүү...гаалгын талаар олон ...жэлдэ һайнаар хүдэл...ь түлөө РСФСР-эй бо...уряадай АССР-эй Габь...рач, Улаан-Үдэ городой гурбадахи больницын главна врач нүхэр **Дудин** Владимир Михайловичые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. ХАХАЛОВ.
Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Ч. ДОРЖИЕВ.

...лаан-Үдэ, Соведүүдэй байшан.
... оной сентябриин 15.

Хоёр нормо дүүргэнэ

Эндэхи Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо тэжээл бэлэдхэл, таряа хуряалга түлэг дундаа. Илангаяа кукуруза хуряалгада онсо анхарал хандуулагдана.

Тиихын хажуугаар хуряалгын эршые һуладхангүй, тэрэниие үдэрһөө үдэртэ шангадхажа, баян хэшэгээ бишыханшье гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряажа абахын түлөө шууд тэмсэнэ. Механизаторнууд — лафетнэ жаткын машинист Ф. Долгов, тракторист В. Мардоленов гэгшэд бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллажа, үдэрэйнгөө даабари 200 процентдэ хүргэнэ.

А. Банзаракцаев,
хүдөө бэшэгшэ.
Захааминай аймаг.

Даабаряа 180 процент

Үнэгэтэй нютагһаа хойшоо, хорёод шахуу модоной газарта үргэлжэ нэмжыгшэ таряалан дээрэ дүрбэ-табан агрегадуудай үндэр ургасатай таряае хадажа, хуряажа байхыень мүнөө тэндэ үдэр, һүнишье ябаһан хүн харадаг ёһотой.

Эндэ Хэриин аймагай Хүрбын совхозой гурбадахи отделениин эрхим механизаторнууд: Константин Мартынов, Анатолий Кожевников, Моисей Иванов, Леонид Мартынов гэгшэд «талын корабльнуудай» жолоо барин, баян ургасатай таряагаа хадажа байнхай. Эдэнэр хоорондоо мүрысэн ажаллажа, халаан соогоо тус тустаа 20—28 гектарай баал суглуулан сохино. Тэдэ дүрбэнэй дундаһаа комбайнер А. Кожевников Л. Мартынов хоёр илангаяа ехэ бүтээсэ туйлажа, 12 хүдэлмэриин үдэр соо 500 гаран гектар таряа хуряагаа.

Тиихэдэ эндэхи баһа нэгэ бэрхэ механизатор Василий Шевченко үнгэрэгшэ табан хоног соо 109 га таряа суглуулан сохижо, отделени дотороо түрүү һуури эзэлбэ.

И. Марактаев,
аймаг хоорондын «Шэнэ Үдэ» газетын хүдэлмэрилэгшэ.

Механизаторнуудай баатар ажалай ашаар

Таряа хуряалгын хүдэлмэриие богони болзор соо дүүргэхэ гээшэ ажахы бүхэнэй зорилго мүн. Машина техникэеэ һайнаар заһабарилжа сүм бэлдээд, механизаторнуудаа эршэтэ ажалда зоригжуулбал, амжалта туйлагдахань лабтай гэжэ бүгэдэндэ мэдээжэ. Ушар тиимэһээ Сэлэнгын совхозой партийна, профсоюзай организацинууд зундаа эртүүр ехэхэн эмхидхэлэй ба бэлэдхэлэй хүдэлмэри ябуулаа. Нэн түрүүн «Темижбекский» совхозой механизаторнуудай үнэтэ үүсхэлые механизаторнуудай дунда зүбшэн хэлсүүлжэ, 2 комбайнова бүлэгүүд бүридүүлэгдээ һэн. 1-дэхи комбайнова бүлэгтэнь—7, хоёрдохинь 6 комбайн орожо, таряа хуряалгын эхилһэнһээ хойшо үдэр һунигүй ажаллаа. Тиихэдэ механизаторнуудай хүртэдэггүй дээрэһээ һүниин халаанда ахалагша инженер нүхэр Мункуев, пожарна дружиный начальник нүхэр Демухамедов, механигууд Гунзынов, Воропаев, бригадирнууд Ковалевский, Еранский, гидро-техник нүхэр Гусев болон бусад ажаллахаар гараа һэн.

Комбайнернуудай мүрысөөнэй дүн сүүдхэ бүхэндэ гаргагдажа, илагша нүхэртэ Улаан туг ба 30 түхэриг шан барюулагдадаг. Гэхэтэй хамта поли дээрэ политэмхидхэлшэд, агитаторнууд гаранхай.

Түрүү комбайнернууд Б-Ц. Нимаев, Б. Нимаев, Л. Жалсанов, Г. Цырендоржиев, Г. Чагдуров халаан соогоо 40—50 га таряа хадажа, нормоёо 300—400 процент дүүргэнэ.

«Темижбекский» совхозой механизаторнуудай дүй дүршэлые зүбөөр, ажахыдаа тааруугаар нэбтэрүүлһэнэй ашаар Сэлэнгын совхоз гүрэндэ таряа тушааха уялгаяа эдэ үдэрнүүдтэ дүүргэхэнь.

Д. Дараев.

ҮНДЭР УРГАСЫН УРМАНДА

—Энэ жэлдэ таряамнай һаһанда хүрэмэ һайнаар ургаа гээшэ даа. Эгээл августын тэнгээр эндэ ябахада, эдэ хада, гүбээнүүдые бүрхөөһэн халюун шаргал таряанай баян ургаса далай мэтэ долгилон байгша һэн. Мүнөө тэрэ таряан гол түлэб хүлһөө буулгагдаад, хуряагдажа байна,—гэжэ Яруунын аймагай «Победа» колхозой агроном Доржо Жигмитэв хөөрэнэ.

Нээрээшье эндэ, хайшаашье хара, аяар холо, нюдэнэй үзүүртэ хүрэтэр хадагдаһан баалнууд зурылдана. Унагаагдаһан таряа суглуулжа ябаһан арха барха комбайнууд урагша хойшоо һүндэлнэ. Тэдэнэй дунда бункер дээрээ улаан тугха намилзуулһан агрегадшье онсо илгаран харагдана.

—Манай түрүү механизатор-комбайнер Дамба Холхоев тракторист Булат Доржиев хоёрой жолоододог агрегат гээшэ. Тэдэтнай үсөөхэн хоног соо 330 гектар таряа хадаад, мүнөө баал суглуулалсажа байна,—гэжэ агроном нүхэр Жигмитов хэлэбэ.

Тиигэжэ нүхэр Холхоевой агрегадайхид колхоз соогоо түрүү һуури эзэлжэ, Улаан туг мүнгэн шантайгаар абанхай. Мүн комбайнернууд Б. Цыбиков, Г. Жамбалов гэгшэд «СК-3» комбайнаар үдэр бүриингөө даабарие 120—150 процент дүүргэнэ.

—Бидэ үглөөгүүр эртэ, шүүдэрэй хатажа эхилхэдэ гараад, һүни орой, 2-3 час болотор һуун байнгүй ябажа, баал суглуулнабди. Энэ янзаараа хүдэлхэдөө бүхы таряагаа 14-15 хүдэлмэриин үдэр соо хуряажа абаха байхабди,—гэжэ түрүү механизатор Дамба Холхоев мэдүүлнэ.

Эгээл тиимэһээ газаа шэб харанхы боложо, һүниин тэн үнгэрхэеэ байхада, Эгэтын адаг, Маарагтын үргэн ехэ таряалан дээрэ арбаад комбайнуудай түлэг хүдэлжэ хүнхинэлдэхэ дуулдажа, тэдэнэй хурса гэрэлэй һүртэйгөөр ялалзаха холоһоо харагдажа байгаа һэн. Сентябриин 10-най мэдээгээр колхоз 3000 гаран гектар таряалангайнгаа хахадһаань һураггүй ехые хадаад, 800 гектарта баал суглуулаа.

Энэ үедэ артелиин тоог дээрэшье эршэтэ халуун ажалай хүсэн замхаагүй байба. Тоог дээрэ 4 зернопульт, таряа сэбэрлэхэ хэдэн машина, түхеэрэлгэнүүд ээлжээ эхигүй хүдэлжэ, комбайнаар гараһан таряа хаһа сагтань сэбэрлээд, ашажа, бэлэдхэлэй пунктда ябуулна. Эндэ таряа ашаха, буулгаха, сэбэрлэхэ хүдэлмэри үдэр һунигүй, хоёр халаанда эмхидхэгдэнхэй. Комбайнаар гараһан таряае арба гаран автомашина урилдажа ябаад лэ зөөнэ. Мүн хэдэ дахин сэбэрлэгдэһэн аржагар томо алтан шара шэниисэ ашаһан автомашинанууд тоогой үүдээр гараад лэ ошоно. Автомашинын жолоошод: Василий Крылов, Николай Моисеев болон бусад шэнэ ургасын таряа бэлэдхэлэй пунктда зөөхэдөө, жэшээ харуулна.

Тэрэнһээ гадна, таряалан дээрэхи һолоомо түргэн суглуулан соможо, намарай эртын паар ехээр хахалха хэрэгтэ колхозойхид баһал ехэ анхарал хандуулна. Ургасын хуряагдажа абтамсаар, ехэ түмэр нагшуурга шэрэжэ, таряалангай һолоомые нэгэ тээшэнь татажа гаргаад, «ДТ-54» түхэлэй 4 трактор хахалжа эхилээ. Трактористнар нүхэд: Цыденов, Цыбиков, Макаров, Черепанов гэгшэд намарай паар хахалалга дээрэ даабаряа ходо 100—150 процент дүүргэнэ. Тэдэнэр үсөөхэн хоногто 300 гектар таряалангай һолоомо сэбэрлээд, тэрэнэйнгээ 285 гектарыень хахалаа.

Нэгэ үгөөр хэлэбэл, колхозойхидой баян ургасаяа богони болзорто, гээлтэгүйгөөр хуряажа абахын тула бүхы шадалаараа оролдожо, эсэшэ сусашагүйгөөр хүдэлжэ байһаниинь элитээр харагдана.

Н. Демин,
хүдөө бэшэгшэ.

СЭДЬХЭЛЭЙ СЭБЭР—БАЯР, АЖАЛАЙ ҮРЭ—АЛДАР

Таряашан, малшан нэрээ нэрэлүүлэгшэд

ЖАРА НАҺАТАЙ КУКУРУЗАШАНАЙ ИЛАЛТА

60 гарашаһан аад, дүрбэн ондоо ажалые гансаараи хэдэг үбгэн Түгэнын эльдин талын Боом гэжэ нютагта ажаһуудаг, ажалладаг юм. Нэрэ обогынь хадаа Санжа Доржиевич Доржиев. Нютагайнь улад зон Санжа үбгэниие манай кукурузашан, үхэршэн, месткомой дарга, агитатор гэжэ байгаад дүрбэн ондоо тушаал хургаа даран тоолодог.

Боом нютагта хамтын ажал эмхидхэлсэхэһээ эхилээд, мүнөө болотор Санжа Доржиевай хээгүй ажал гэжэ байхагүй. Колхозой юрын гэшүүнһээ захалаад, правлениин түрүүлэгшэ, бригадир, звеное даагша, юрэдөө сэхыень хэлэхэ болоо һаа, ажал бүхэнэй амта яһала үзэһэн, дүршэл ехэтэй хүн юм. Тэрэ үндэр наһатай болооб гээд һуудаггүй.

...Нёдондо намарай нэгэ үдэшэ һэн. Совхозой директор Цырен-Даша Доржиевич Доржиевай кабинет соо отделениин эрхилэгшэд, бригадирнууд, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд болоод совхозой бусад хүтэлбэрилэгшэд сугларанхай. Тэдэнэй дунда Санжи Доржиев байлсаа. Тариалангаа аша үрэтэйгөөр хэрэглэжэ, гектар бүхэнһөө абтажа боломоор ургасые дүүрэн абажа, ниитынгээ һүрэг малда бардам хүрэхэ тэжээл бэлэдхэхэ асуудал эндэ хэлсэгдээ. Тиихэдээ гол түлэб кукуруза, саахарай свёкло, тэжээлэй бобы, горох гэхэ мэтэ ургамал хаана, хэды шэнээн гектарта тарихаб, тэндэ хүдэлхэ хүниие шэлэн олохо тушаа хүтэлбэрилэгшэдэй хөөрэлдөөн болобо.

— Манай Хүсөөтэ, Шэнэһэтэдэ кукуруза хэр ургаха аа бы даа. Дээрэ үндэр газар гээшэ. Эртэ хюруу унадаг юм,—гэжэ 4-дэхи отделениин эрхилэгшэ Базаровай хэлэхэдэ, хажуудань һууһан Цыдыпов нүхэрөө тодон.

— Манай Боомдошье хайшаа юм. 1952 онһоо хойшо мунхигшабди. Бадмасуумнай оролдохысоо оролдоно. 100—150 центнерһээ дээшэ гарганагүйл даа,—гээд орхино.

Иигэжэ кукуруза гэхэдэ «намһаа саагуур» гэһэндэл хүтэлбэрилэгшэдэй элдэб шалтаг дурдажа байхадань, Санжа өөртөө ондоогоор бодожо һуугаа һэн. Юун гээшэб? Мал адууһамнай жэл бури олошоржол байха. Эдихэ юумыень хүсэд бэлдэжэ шаданагүйбди. Тэрэ кукуруза гээшые шадажа ургуулаа һаа, харюугаа үгэхэл байха. Боомой газар хүрьһэ муутай гэжэ энэ Цыдыпов буруу хэлэнэл даа. Хажуудамнай байһан нэгэдэхи отделениин кукурузашад Фетисов, Максимов гэгшэд яһала ургуулна ха юм. 1953 онһоо хойшо туршанабди гэжэ байгаад ноёдой урда хэлэнэл. Теэд директор, главна агрономшье тиихэдэ эндэ байгаагүй, хаанаһаа мэдэхэ һэм, ямараар туршаһыемнай. Ёһын тэдыдэ газар руу хаягша бэлэйбди. Агротехникын заабаришье сахигдадаггүй һэн гэхэ мэтэ олон бодолнууд тэрэнэй досоо ороно. Байза, юрэдөө туршаад үзэхэдэ яаха юм. Эдэ залуушуулай доро мүнөө дээрээ орохогүйл байхаб. Түрүүн газараа шэлэжэ олохо хэрэгтэй. Тиигээд дуран соонь наг шэбхэ гаргахада ургахал ёһотой гэһэн бодолдо эзэлэгдээд, үгэ абаба.

— Нүхэд, Боомдо кукуруза ургахагүй гэжэ байгаад хэлсэнэт. Манай газар хүрьһөөр муу гэжэ би хэлэхэгүй байнаб. Шадажа оролдоо һаа, кукурузашье ургаха байха. Намда нэгэ хэдэн га газар үгэгты. Туршаад үзэхэмни,—гэбэ.

Тэрэ гэһээр мүнөө жэл болохоёо байна. Санжа үбгэн һөөргөө залуу болоһондол, хүлынь газарта хүрэхээ болинхой, дулаан ороной «дангина хатаниие» Хуурай Хүнды гэжэ газартаа үлгыдэн үргэжэ, үндэр баян ургаса ургуулба. Кукурузынь үндэр 3—4 метр.

Һаяхан «Эрдэм» совхозой 3-дахи отделениин Боом нютагаар ябахадаа үндэр наһатай кукурузашан ту-

шаа һонирхоходом, отделениие эрхилэгшэ Цыдыпов иигэжэ хөөрэбэ.

— Санжа Доржиевичнай өөрынхеэ абаад лэ байна. Кукурузын үзэгдөөгүй үндэр баян ургаса ургуулаа. Мүнөө Хуурай Хүндыдэ хуряажа байна.

...Харгааһата Хабчараанга хоёрой уулзабариһаа эхи абаһан Хуурай Хүндын майлада дүтэлхэдэмнай сагдуул модондол бүтүү хара кукуруза урдамнай түглыжэ, үглөөнэй һэбшээндэ найган, налбагар набшаһаяа надхан һуунад. Тээ саана, добын араһаа комбайнуудые шэрэһэн хоёр «ДТ-54» тракторнууд уухилалдаһаар гаража ерэбэ. Түрүүшын комбайнай дүтэлжэ ерэхэдэнь: «Санжа Доржиевичые хаанаһаа олохоб» гэжэ нюдэндөө шэлтэй залуухан комбайнерһаа һурахадамнай:

— Тиишээ,—гээд гараараа баруун урагшаа, түглыжэ байһан кукуруза тээшэ зааба. Теэд бүтүү ногоон кукурузаһаа ондоо юуншье харагданагүй. Зааһан тээшэнь ошобобди. Һая хадагдаһан кукурузын узуурай бүдүүнүүд гээшэнь. Шадалгүй хүнэй торожо унашахаар. Сагдуул шэнги бүтүү кукурузада ойртожо ерэхэдэмнай бэдэрһэн нүхэрнай бэеэрээ урдамнай кукурузын буурсаг үзэжэ байба. **(1-дэхи зураг).**

Үндэр наһатай боложо, амаралтада гарабашье, Санжа Доржиевич коммунизм байгуулгын асари ехэ хүдэлөөнһөө гээгдэхэ дурагүй. Шадалайнгаа үшөө байһан сагта хамтын ажалда хаба соогоо ажаллахые хүсэдэг хадаа тэрэ үнгэрэгшэ жэл һайн дураараа 100 га өөр дээрээ даажа абаад, кукуруза тарилгада бэлдэһэн юм.

—Кукурузашан болоходоо түрүүн юу хэжэ эхилээ һэм та,—гэжэ асуухадамнай:

— Нэн түрүүн тариха газараа зүбөөр шэлэжэ олохо хэрэгтэй. Урда тээнь газараа оложо шададаггүй, дайралдаһан лэ газарта кукуруза таридаг байгаа. Ямар газарта кукуруза дуратайб гэхэдэ, миний һанаашаар, наруули, эльһэтээшэг, хүхи газарта таарадаг гээшэ ха. Мүн намарай эртын паар дээрэ тарихада илангаа һайн гэжэ һанагшаб. Буурсаглаад, ороо һотой болож о байнал,—гээд, баряад байһан буурсагаа харуулба.

Бэрхэ кукурузашан Доодо Боомдо 22 га шэнэ газар дээрэ, мүн Хуурай Хүндыдэ 48 гектарта кукуруза таряа юм. «Буковинская—3», «Осетинская—3» сортын үрэһөөр тэндээ майн 30-һаа июниин 14 хүрэтэр, нүгөөдэдэнь июниин 10-һаа 14 хүрэтэр богони болзорто таригдаа. Нүхэн бүхэндэ 3—7 ороо һоной гоожохоор сеялкэеэ тааруулаад, квадратно-гнездовой аргаар таряа. Һүүлээрнь үни удаан болгонгүй борнойлжо ороо. Тиигээд утааша, хүндэлөөшэнь хоёр удаа элдүүрилгэ хэгдээ. Гектар бүридэ 15—20 тонно шэбхэ зөөгдөө.

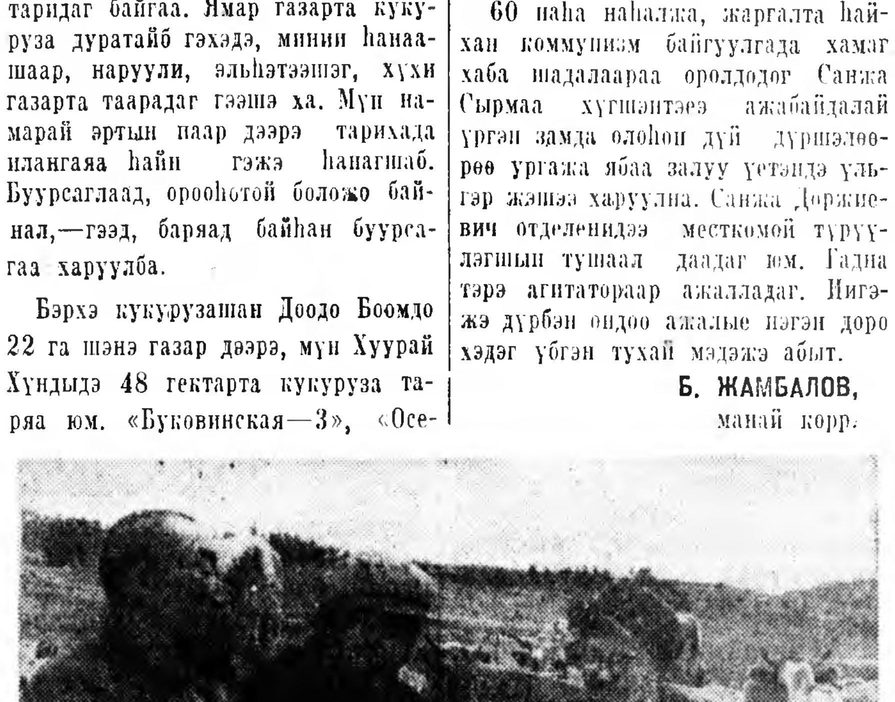
«Заокский» совхозой механизаторнуудай һайн һайхан үүсхэл дэмжэн Санжа Доржиевай звеногойхид бүхы поли дээрэһээ 3650 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй силос даража, Боомой фермын 114 үнеэдые бардам хүрэхэ тэжээлээр хангаха гэһэн уялга абаа бэлэй. Мүнөө тэдэнэр хэлэһэн үгэдөө нэрэтэй түрэтэйгөөр хүрэжэ байна. Гектарай дунда зэргээр 350—400 центнер кукурузын силос дарагдана. Манай ябахада хоёр комбайнай урда аһаанай 6 автомашина арайхан гэжэ орожо байба. Силосынь полиингоо захада, добо дээрэ хэгдэнэ.

Уданшьегүй үдын хоол барилган эхилжэ, үнөөхи нюдэндөө шэлтэй залуу хүбүүмнай манай хажууда ерэхэдээ Санжа Доржиевичын хүбүүн Ким Доржиев байшаба. Тэрэ зооветеринарна институдай ветеринарна факультедэй 4-дэхи курсда һурадаг. Мүнөө түрэл совхоздоо һарын туршада ажаллахаяа ерэхэдээ, эсэгынгээ ургуулһан үндэр баян кукуруза хуряалсажа байһан байба.

Санжа Доржиев кукурузашан байхаһаа гадна 100 толгой буруу, хашарагуудые энэ хабарһаа хойшо шахан таргалуулдаг юм. Малынь сүүдхэдээ шэгнүүрээ килограммаар нэмээнэ. Комбайнай ябаһанай һүүлээр үхэрнүүдынь кукурузын узуурта бэлшээгдэнэ. Мүнөө шэмэ ехэтэй кукуруза дуран соогоо эдеэд, амаржа хэбтэһэн малайнгаа хажууда Санжа үбгэн зогсожо, жолоошон Борис Дашанимаевһаа «үглөөнһөө хойшо хэдэн эрьесэ хэбэш» гэжэ асуужа байгаа һэн. **(2-дохи зураг,** зүүн гарһаа: **С. Доржиев,** жолоошон **Б. Дашанимаев, К. Доржиев).**

60 наһа наһалжа, жаргалта һайхан коммунизм байгуулгада хамаг хаба шадалаараа оролдодог Санжа Сырмаа хүгшэнтээ ажабайдалай үргэн замда олоһон дүй дүршэлөөрөө ургажа ябаа залуу үетэндэ ульгэр жэшээ харуулна. Санжа Доржиевич отделенидээ месткомой түрүүлэгшын тушаал даадаг юм. Гадна тэрэ агитатораар ажалладаг. Иигэжэ дүрбэн ондоо ажалые нэгэн доро хэдэг үбгэн тухай мэдэжэ абыт.

Б. ЖАМБАЛОВ,
манай корр.

Куба гансаардахагүй

Советскэ профсоюзуудай 64 миллион гэшүүдэй зүгһөө

ВЦСПС-эй МЭДҮҮЛГЭ

Революционно Куба тушаа США-гай империалистнуудай сэрэгэй хорото ааша гаргаха политика бэелүүлжэ байһанһаа уламжалан, Советскэ правительствын баримталһан эрид шууд хараа бодол ТАСС-ай мэдүүлгэ соо элирхэйлэгдэһэн байна. Энэ хараа бодолые хүсэрөөр дэмжэжэ, һайшаажа байһанаа Профессиональна Союзуудай Бүхэсоюзна Центральна Совет советскэ профсоюзуудай 64 миллион гэшүүдэй, СССР-эй бүхы хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай зүгһөө элирхэйлэн мэдүүлнэ.

ТАСС-ай мэдүүлгэ хадаа ээрхэг түримхэй империалис этэгээдүүдтэ шанга уридшалан һануулга болоно. Бата бэхи эб найрамдал хангаха гансахан лэ зүб зам—ондо ондоо социальна байгуулалтатай гүрэнүүдэй энхэ тайбанаар зэргэ оршон байха, харилсаа холбоо тогтоохо зам энэ мэдүүлгэ соо угаа ехэ үнэмшэстэйгөөр заагдаһан байна гээд ВЦСПС-эй мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

Коммунистическэ партиин, Советскэ правительствын гадаадын болон дотоодын политикые советскэ профсоюзууд бүрин хүсэдөөр, ехээр һайшаана. Эб найрамдалые болон арадуудай аюулгүй байдалые бэхижүүлхын, ээрхэг түримхэй һанаашалга гаргадаг империалистнуудай зам хаахын тулада манай парти, правительство саашадаашье бүхы юумэ хэхэ гэжэ советскэ профсоюзууд этигэнэ.

Манай ороной ажалшад Советскэ Союзай Коммунис партиие, тэрэнэй ленинскэ Центральна Комитедые, Советскэ правительствые тойрон бүри нягтаар жагсаха, бүри оролдосотойгоор ажаллаха, үйлэдбэриин түсэбүүдые болон даалгабаринуудые түргэнөөр дүүргэхын, Совет гүрэнэй хүсэ шадалые саашадань бэхижүүлхын тулада бүри ехэ эдэбхи хэшээл гаргаха гэжэ найдажа байһанаа ВЦСПС өөрынгөө мэдүүлгэ соо элирхэйлнэ.

Кубада ээрхэг түримхэй добтолгын хэгдээ һаа, тэрэнэй арад гансаарданги байхагүй. Манай хүдэлмэришэн анги, бүхы ажалшад тэдэнэй талые харалсаха гэжэ ВЦСПС манай ороной бүхы хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай зүгһөө мэдүүлнэ.

(ТАСС).

Эб найрамдал ха[...] советскэ коми[...] телеграмма

Эб найрамдалай, арад[...] лөөгэй түлөө хүдэлөөнэй [...] циональна соведтэ Эб най[...] гаалха советскэ комитет [...] эльгээгээ. Тэрээн соонь [...] лэгдэнэ:

«Сүлөөтэ арал дээрэ [...] лай бүри ехээр тохёолдо[...] үедэ Кубын эрэлхэг зор[...] эгээн лэ ехээр, аха дүү [...] хажа, США-гай зонхилхы [...] зүгһөө хорото аашануу[...] жа байхада, Кубын арадые[...] жээгээр, батаар дэмжэж[...] бүхы совет хүнүүд элир[...] дүүлнэ.

Баатарлиг Кубада дэл[...] үнэн сэхэ хүнүүд талар[...] эрхэ сүлөөе болон бэеэ д[...] далые хамгаалга хадаа [...] дуудай хүсэн эрмэлзэдэг [...] далые аршалан хамгаал[...] тэмсэл болоно гээшэ.

Эб найрамдалда дурата[...] дэй нэгэдэмэл, шууд сэхэ[...] даа сэрэгэй хорото мууха[...] гаха политикаһаа США-г[...] түримхэй этэгээдүүдэй [...] баадхажа шадаха гэжэ [...] лай тала баридаг совет [...] зэгы ехээр этигэнэ.

Манай үе сагта дэлх[...] ядерна дайе зайсуулха, [...] дээрэ эб найрамдал ханга[...] хи үндэһэ һуури табижа [...] на. Эдэ һайн һайхан зор[...] бэелүүлхын тулада бүхы [...] эб найрамдалай тала бари[...] хүсэлэл оролдолгоёо га[...] зэбсэг бүгэдэ ниитээрээ [...] эб найрамдалай түлөө [...] конгрессэй табиһан зор[...] бэелүүлнэ, ээрхэг түрим[...] нүүдтэ сохилто үгэнэ, бү[...] хеэрэлгын гарза гарг[...] ядерна дайнай аюулһаа [...] ниие зайсуулхын тулада [...] гаргана.

Кубын ойро бү хүрэг[...] рөөдэдэг хүсэнүүдэй зам[...] һэн эрилтэ бидэнэр, эб [...] тала баридаг совет хүнүү[...] хан сэдьхэлтэ бүхы хүн[...] та хэнэбди.

Кубын эб найрамдал ха[...] митедтэ, тэрэнээр дамжу[...] рамдал эрэлхэг зоригтойг[...] даг Кубадахи бүхы хүн[...] зүрхэнэй амаршалга [...] дэлхэй дээрэ бата бэхи э[...] хангахын түлөө манай [...] сэлдэ амжалта түйлахые[...] бди».

Ээрхэг түримхэйшүүлэй ама татаха!

СССР-эй ажалшад хадаа һайн һайхан сэдьхэлтэ бүхы хүнүүдтэй хамта Кубые шууд сэхээр дэмжэнэ, тэрэнэй эрхэ сүлөөе болон национальна бэеэ даанхай байдалые хамгаалха зорилгоор оролдолго гаргана. ТАСС-ай мэдүүлгэ тушаа ороной бүхы нютагуудһаа бэшэхэдээ совет хүнүүд хадаа Кубада эсэргүүгээр Америкын сэрэгэйхидэй хэжэ байһан хорото аашануудые болюулха тухай нэгэн һаналтайгаар эрилтэ хэнэ.

ЮРИЙ КУЦЫЙ — Киевэй «Красный экскаватор» гэжэ заводой слесарьнуудэй бригадир, Социалис Ажалай Герой:

— Революционно Кубада эсэргүүгээр хэжэ байһан экономическа хашалтынгаа буруу һурэжэ байһан дээрэһээ Америкын империалистнууд сошордон мэгдэнэ. Тэдэнэр Кубын арадые дараха, революциинь түйлалтануудые усадхаха гэжэ оролдоно. Зүгөөр, үбдэг дээрэһээ һүгэдэн һуужа байгаад амидаранхаар, хүл дээрээ зогсожо байгаад үхэбэл дээрэтэхэ! гэһэн уряа баатарнууд өөһэдынгөө үмэнэ табина, мүн эрэлхэг зоригто арадта агууехэ Советскэ Союз туһаламжа үзүүлнэ. Кубын арад илагдашагүй. Юуб гэхэдэ, тэдэнэр социализм байгуулха агууехэ уг зорилго урдаа табина, энэ нангин тэмсэлдээ гансаарданги бэшэ. Кубадахи ханинар, таанадта, бидэнэр талархажа байнабди!

НАТЕЛА ЯНКОШВИЛИ — Грузиин габьяата уран зурааша:

— Баатарлиг аралай хүн зондо һаяхан айлшалха зол хуби намда тудаһан байгаа. Шэнэ ажабайдал зохёожо байһан кубынхидай амгалан ёһоной хүсэл эрмэлзэлгые, революциин түйлалтануудые хамгаалхаар тэдэнэй шууд шиидэнги байһые би өөрынгөө нюдөөр хараһан байнаб. Тэрэ аяар холын арал дээрэ манай ёһотойл ханинар олон бии. Кубын эрэлхэг зоригто арадта бидэнэр үнэн зүрхэнһөө дуратайбди.

Хүсэрхүү хархисууд бү ехээр хашхаралдаг[...]

МУХАР-ШЭБЭР, **(телефоноор абтаба).** «Забайкалец» колхозой бүхы бригада, фермэ, полевой стануудта агитаторнууд гаранхай, ТАСС-ай мэдүүлгэ олонинтэ ажалшадта ойлгуулжа, хөөрэжэ үгэнэ.

Бүхы совет хүнүүдтэл адли манай Шаралдай нютагай колхозннгууд Советскэ правительствынгаа мэдүүлгые халуунаар дэмжэжэ байһан тухайдаа мэдүүлнэ. Тракторна бригадада болоһон суглаан дээрэ бригадир Л. И. Фетисов иигэжэ мэдүүлээ:

—Би Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадаһан хүм. Дайн байлдаанай бүхы муу муухайе бэеэрээ үзэһэн байхаб. Тиимэһээ гүн гүнзэгы сэдьхэлһээ дайе үзэн яданаб, буруушаанаб! Далайн саанаһаа дайн тухай хашхаралдаанай гарахада, зэсоом заригад гэдэг. Айһан, һүрдэһэндөө тиигэнэ бэшэбди, харин хүн түрэлтэндэ үхэл үлэсхэлэн ушаруулдаг дайе зэбүүрхэһэндээ тиигэнэбди. Манай гүрэн хэтэрһэн хархисуудта харюу үгэжэ шадаха хүсэн түгэс зэбсэгтэй байха.

Совет правительствынгаа мэдүүлгые бүлтаараа дэмжэнэбди. Хэрбээ империалис этэгээдүүдэй дай үүсхээ һаань, эб найрамдалай, арад зоной үнэн хэрэгые хамгаалгада жагсахаар бэлэмди.

Иигэжэ мэдүүлһэн хүнүүд олон. Эхэ ороноо улам бүри түгэс хүсэтэй болгохын тулада поли дээрээ, малай гүүртэнүүдтэ һайнаар хүдэлхэ, баян ургасаяа сүм хуряажа абаха ёһотойбди гэжэ колхознигууд батаар ойлгонхой. Манай колхозой гэшүүд урдань абаһан уялгаяа дахин хаража үзөөд, **гүрэндэ таряа худалдаха түсэбөө сентябриин 17-до дүүргэхээр шиидэнхэй хүдэлжэ байна.** Мүнөө таряа хуряалга үргэн далайсатайгаар ябуулагдана. 3600 гектарай таряан унагаагдаа, 1300 гектарай таряан суглуулан сохигдоо. 10500 центнер эрхим таряан гүрэнэй амбаа[...] шаагданхай. Сентяб[...] болотэр үшөө 5000 [...] таряан худалдагдаха[...] болзорһоо хойшо м[...] хознигууд гүрэндэ т[...] шаалгаяа үргэл[...] үшөө 12 мянган цен[...] ряа худалдаха уялг[...] гэхэ юм. Иимэ арга [...] маанадта бии. Энэ[...] най механизаторнуу[...] ажал гэршэлэн хар[...] тан кукуруза ургуу[...] низатор нүхэр М[...] ургасаяа хуряажа [...] таряа хадалгада [...] байна. 230 гекта[...] унагаагаа. Комбай[...] ментьев мүн бүтээ[...] гээр ажаллана. У[...] ряалгын түрүүшүү[...] хо болоо һаа, олон[...]

Ургаса хуряалга[...] шангадхан шамдуу[...] жээнүүд абтажа б[...]

А. ЦЫ[...]
Мухар-Шэбэрэй «За[...] колхозой [...]

ХАМТЫН ХҮСЭН

Ивалгын үйлэдбэриин-жэшээтэ ажахын 6-дахи отделениин 3-дахи фермын һаалишад-малшадай хүдэлмэриин дүй дүршэл тухай

Һү ехээр абалга, сагаан эдеэ элбэгээр дэлгэрүүлхэ хэрэг һаалишад-малшадай гарта. Һү һаалга дээшэлүүлгэ малда гансахан һайн тэжээл үгэлгэһөө болодоггүй, үшөө фермын хүдэлмэриие зүбөөр эмхидхэлгэ болон малай үүлтэр һайжаруулха талаар эсэшэ сусашагүйгөөр хүдэлхэһөө дулдыдадаг байһаниие Ивалгын үйлэдбэриин жэшээтэ ажахын 6-дахи отделениин 3-дахи фермын һаалишад-малшадай хүдэлмэриин дүй дүршэл гэршэлэн харуулна.

Хүдөө ажахын хүдэлмэришэд, алба хаагшадай, мүн бэлэдхэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обком тус фермын хүдэлмэри тухай тоосоо һаяхан шагнаба.

Урдань колхоз байһанаа дурсагдаһан ажахыда эроһон энэ фермын хүдэлмэрилэгшэд һүүлэй гурбан жэлэй туршада ажалаа жэшээтэ һайнаар эмхидхэхэ талаар горьтойхон хүдэлмэри хэһэн байна.

Тэндэ хамта 460-аад толгой эбэртэ бодо мал бии. Тэдэнэйнь 141 толгой һаамхай үнеэд юм. Эдэ малые 20 хүн харууһална. Үнеэдынь үдэртөө 3 дахин һаагдана. Үбэл зунай сагуудта үнеэдые үглөөгүүр, үдэр, үдэшэ һаалга тогтоогдоһон сагтай. Гадна мал эдеэлүүлгэ, уһалалга, бэлшээлгэ нэгэ хэмдэ болодог. Тэрэ гуримай ёһоор фермын бүхы хүдэлмэри хэгдэдэг байха юм.

Фермын хүдэлмэрилэгшэд үнеэдээ искусственна аргаар үрэжүүлгэдэ гол анхаралаа хандуулһан байна. Энэ арга фермэ дээрэ хэрэглэгдэжэ эхилһээр хоёр жэл болобо. Бүхы үнеэдынь искусственна аргаар ороондо оруулагдана. Тэрэнь һайн үрэ дүн харуулаа. 1961 ондо искусственнаар ороондо оруулагдаһан 141 үнеэд 138 толгой тугал үгэһэн байха. Абтаһан түлнүүдынь нэгэшье гарзагүйгөөр мал болгогдоо.

Техник-үрэжүүлэгшэ нүхэр Бадарнева үнеэдээ саг соонь ороондо оруулна. Тиихэдээ үрэжүүлэгдэһэн үнеэдые нарии бүридхэлдэ абажа байдаг. Үнеэдэй хээлитэй болоһон болоогүйе саг соонь шалгажа, түл үгэхэгүй хүгшэн гү, али үбшэн малнуудые илгажа, һаалингаа һүрэгһөө гаргадаг. Шалгалтынгаа һүүлээр үнеэдэй хэдыдэ түрэхэ, хэдыдэ шэргээгдэхэ болзор журнал дээрээ тэмдэглэдэг байнхай. Тиимэһээ һаалишан бүхэн ямар үнеэнэйнгээ хэдыдэ шэргээгдэхэ, хэдыдэ түрэхэ байһаниие һайса мэдэнэ. Тугаллаха үнеэд түллэхэһөө хоёр һара урид эрхэ бэшэ шэргээгдэнэ.

Фермын мал һайн, арюун сэбэр байрада байлгагдадаг, шэмэтэй тэжээл эдюулэгдэдэг. Илангаяа үбэлэй үедэ малынь тусгаар зохёогдоһон рационой ёһоор эдеэлүүлэгдэдэг юм. Тэрээндэнь үбһэ, һолоомо, хүхэ һолоомо, силос, корнеплод, концентрат, бурдууг гэхэ мэтэ ородог байна.

Түлнүүдынь гол түлэб ноябрь, декабрь һаранuудта абтана. Абтаһан тугалнуудынь тусхай үнеэдтэ заядагдан түлжүүлэгдэнэ. Тугал заядан хүхүүлхэ 23 үнеэд бэлдэгдэнхэй. Тиихэдээ нэгэ үнеэндэ 5—6 тугал табижа хүхүүлнэ. Тугал бүхэн 3—4 һарын туршада 300—350 литр һайн һү өөһэдөө хүхэжэ эдеэд байхадаа, элүүр энхэ, базаг мал болоно. Гадна тугалнуудые заядажа түлжүүлгэ үнеэдые һаажа үлүү ажал хэхэ, тэрэнэй түлөө түлэгдэхэ гаргаша нилээд алмана. Хэрбээ 138 тугалда эдюулэгдэхэ 41400 литр һү һааха бэлоо һаа, һаалишанда хэдэн зуун түхэриг түлэхэ болоно ха юм. Иигэжэ түлжүүлэгдэһэн тугал гарзалуулагданагүй.

Фермын һаалишад үнеэдэйнгээ дэлэн нидхэржэ, һү оруулдаг байха юм. Илангаяа шэнэ түрэхэ үнеэдэй дэлэн тугаллахынь урда тээ, ороондо оруулагдаһанһаань хойшо 5 һара болоод байхадань, нидхэржэ эхилдэг байна.

Тэндэ малай үүлтэр һайжаруулха тушаа ехэ хүдэлмэри хэгдэнэ. Хамагай түрүүндэ үнеэдэйнгээ хэды шэнээн һү үгэжэ шадаха байһаниие ходоодоо шалгана, һүнэйнь тоһолигые тодорхойлно. Тугалнуудые түлжүүлгын журнал бии болгожо, һара бүхэндэ тэдэниие алгадгүй шэгнэнэ. Малайнгаа үүлтэр һайжаруулха бонитировка гурбан жэл удаагуур үнгэргөө. Тиигэжэ ашаг шэмэ һайнтай малнуудые шэлэн олоно. Гадна фермын малшад һайн үүлтэрэй залуу мал һүрэгтөө нэмээн абана. Жэшээнь, 1960 ондо 37 толгой үүлтэртэ залуу мал абаһан байна. Тэдэнэйнь олонхинь мүнөө тугалланхай.

Малай ашаг шэмэ абалгые малшад шиидхэнэ. Фермын бүхы малшад эбтэй этэй, хамтынгаа хүсөөр бүхы хүдэлмэреэ дүүргэдэг байха юм. Тиимэһээ тэдэнэр нэгэ газартаа удаан саг соо хүдэлнэ. Фермын бригадир нүхэр Бадмаев һаалишадтаа хүндэтэй, үнинэй хүдэлмэришэн. Һаалишад Ванчикова, Бадмаева, Лехобоева, Очирова, тугалшан Валибуева, адуулгашан Цыбикова болон бусад фермэ дээрэ 10—20 жэл соо ажаллажа байһан, дүй дүршэл ехэтэй малшад.

Бригадынхид һү һаалгаяа улам дээшэлүүлхын түлөө эсэшэ сусашагүйгөөр тэмсэнэ. Хэрбээ 1959 ондо үнеэн бүриһөө 1550 литр һү һааһан байгаа һаа, 1960 ондо 2474 литр һааһан байна. Бригадын гэшүүд мүнөө жэл үнеэн бүриһөө 2400 литр һү һааха уялгатай. Байгша оной үнгэрһэн 8 һарын дүнгөөр үнеэн бүриһөө 1780 литр һү һаагаад байна.

Фермын эрхим һаалишад жэлэй эхинһээ хойшо горьтой һү һаабад. Һаалишад Ванчикова үнеэн бүриһөө 2045 литр, Ленхобоева —1928, Тогочеева —1927, Очирова 1812 литр һаагаад байха юм.

Энэ бригада комм[...] лай хүндэтэ нэрэ з[...] лөө тэмсэнэ. Брига[...] ойрын жэлнүүдтэ [...] һөө һү һаалгые 30[...] хүргэхэ зорилго ур[...] на.

Эбтэй этэй энэ [...] коммунис ёһоор [...] ажа һуухын түлөө [...] оролдоно. Бригадын [...] гэшүүд өөһэдынгө[...] мэргэжэл дээшэлүү[...] һоһоо оролдоно. Бр[...] хэр Бадмаев, адуул[...] бикова гэгшэд хүд[...] мэргэжэл шудалха[...] университедтэ һура[...] дэ зоотехническэ [...] шудалха кружок эм[...] хэй. Тэрээндэ бүхы [...] малшад хабаадуула[...] Тэрэшэлэн Улаан-Ү[...] театрнуудта хамта[...] жо харана.

***

Профсоюзай обко[...] тус фермын тоосоо[...] профсоюзай обкомо[...] лэлэй грамота барю[...] шиидхэбэ.

Н. Ц[...]

Ажалай эрхим жэшээ дээрэ, ниитын ажахые һайнаар эрхилһэн эрхим жэшээ дээрэ бүхы ажалшадые хүмүүжүүлхэ шухала.

КПСС-эй Программаһаа.

БУРЯАД ҮНЭН

2-дохи нюур

1962 оной сентябриин 16.

Ч. ЦЫДЕНДАМБАЕВ.

Минии һайхан Жаргалма

(Шүүмжэлэгшэдтэ харюу бэшэг)

...үни хада, хорёод га- ...залуухан эхэнэр яба- ...болотороо, бүхэли гу- ...жэл соо хүгшэрөөгүй ...хан зантай Жаргалма ...бүхэндэ айлшалан оро- ...гэлэй. Айлнууд хүндэтэ ...ынгаа хажуугаар, үшөө ...урда үнэн зүрхэнэйн- ...ээнэд.

...залуухан эхэнэр яба- ...эсэслэхэдэ, тон тиимэл ...зандаа үлэшэһэн бу- ...манай мүнөө үеын байда- ...дань ехэл ондоо, һаргама ...арюун! Үльгэр ...иража байһандал! ...ондо Радион гэжэ нэгэ ...ама гараа һаа, тэрэ- ...үгэ хэлэһыень хэн сэсэн ...байгааб? «Эм домой нэ- ...али энэдхэгэй бурхан юм ...жэшээтэй байгаа. Жар- ...харахада хүнүүд радио- ...табижа, агаар дамжажа ...һайхан буряад дуу- ...шагнанад. Телеви- ...даража эрхим түрүү ...эрдэм бэлигтэ артист- ...нюур шарайень гэртээ ...Совет хүнүүд хо- ...мүшэдэй наагуур ...гэлсэнэ. Дуунай, ансамбль. Паровозо-вагонно ...орденто оперо ба ба- ...Самбын фабрика. Дор- ...нэрэмжэтэ институт. ...хара, гоёнууд автомо- ...самолёт ниидэнэ. ...зүүдэндэ орохошье арга ...байһан али зэргэ гэр- ...гээшэб? Яаһан олон ...хүн хэлсэжэ, хэды ...гоё дуу дууланаб! Жар- ...толгой үбдэшэхэдэл

...эрхэ байдалаар эр- ...мудалһан, мори тэргэлжэ ...ехэ ном уншаһан, эр- ...хүүли ёһо, культура гэ- ...шадаһан хүнүүд ...тон ехээр баясууланшье, ...угтанад.

...дүрөөһөө буулгаһандал ...гараа үгэн дүн- ...хүнүүдтэ Жаргалма ...уяран, хамаг бая- ...хүргэн ябана. Хай- ...түрэл һайхан нютаг, ...гуламтань. Мүнөө- ...мүнөөхил хүхэ тэн- ...туяата наран... Теэд ха- ...юумэ али зэргээр хубил- ...Шэнээр түрэһэн юртэм- ...харуулһан үетэн боло- ...Хэрбээ тиихэдэ эрдэмтэй Александр Пушкинай зохёол ...байһан һаа, Жаргалма мү- ...гараа дээрэ үргэн ёһол-

...дааүй, шэнэ үетэн ман- ...амаршалха һэн. Та- ...боложо хубилһан үетэн ...ехэл һайнаар угтаба.

...Жаргалмае «хайшаахан ...хаб»? гэжэ һэжэгтэй- ...шалан хараха зон ба- ...Дамжа дамжаһаар орой- ...гэжэ гарааша тэрэ да- ...оройһоо Жаргал- ...уруу хараха зари- ...«Энэмнай эрдэм номгүйл! ...гуталтайл. Энэм- ...тэрлигтэйл! Энэмнай ...үбгэндөө дурла- ...Энэмнай заримдаа му- ...Энэмнай харанхы ...хатуугаар тэмсэжэшье ...Энэмнай ангиин дайсад- ...сохилто хэжэ бираагүйл! ...энэмнай... энэмнай...» ...зорюута шэл хэ- ...баарһан хөөрхэн Жаргал- ...эрьелдүүлжэ бай- ...һайн талыень, аяг ...илдамыень һайшаа- ...баһал амиды хүн бүхэн- ...бусад дутагдалнуу- ...ядан бэдэрнэд. Хөөрхэй, ...басаганиинь юунэйшье ...Айжа тэрэ нэгэ ...Теэд лэ Жаргалмагай ...мүнөө үеын хүндэ, ...үетэндэ тингэтэрээ шоо ...харуулха юумэнь ...шэнги... мүнөө хүрэтэр.

...үетэнөөрөө адли мүнөө ...энэ зэргэ олые ...гэмтэй юм бэзэ. ...Жаргалма өөрынгөө ...Баһал хара ухаа- ...үхин ха юм. Жар- ...хурса нюдөөрөө эрьен ...сэхэ харана.

...ямар гэмтэйдэ тоолохо, ...шэгнэхэ зомга. ...бэшэжэ үгэһэн ад- ...абаһаа тэрьелжэ ошон- ...юун болоод байгаа ...бэшэ гүт, али мартаа ...найдаха Гэрэлтэмни ан- ...дайсадаар алуулшоод, ...хэбтээ бэшэ һэн гү? ...эсэгээрээ, арад зоноо- ...табюулжа байгаа бэшэ ...Норёо хоройн һаданагһаа ...табиха зоноор хүн- ...хүлөө даажа ядан шэрэ- ...бэшэ һэн гүб? Гэ- ...табигшадай дунда минии найдаха, һанаагаа хэлэхэ зон тэрэ нютагта бии һаал? Манайда нэгэ һүни хоноод, эсэгэдэмни улаалуулжа мордоһон ори ганса тэрэ буряад эхэнэр ноён байгаа хамнай. Гэрэлтэдээ ошожо ябахадаа хахалжа байһан газарыень хаража баясаһыемни һанана бэшэ гүт? Хэнэй үмдэхэ самсада халааһа табижа, олон таршаагай орожо үхэһэн уһаар хэнэй ууха сай шанажархёод, саашаа гүйлгэһэн хүн байгаабиб? Һанана, мэдэнэ бэшэ аалта? Намайе үшөө яаха хээхэ һэн гээ зомта?

Арюун һайхан Жаргалмагай уран хурса нюдэд уһатан мэлмэрхэжэ байна. Тиигээд бэшэ юушье хэлэнгүй, омог залуухан Жаргалма сэб сэхэ ябажа, повесть-поэмынгээ бата найдалтай хуудаһад худар орошобо.

Зэмэтэй, зэмэшьегүйхэн шүүмжэлэгшэд, болохотой, болохошьегүй юумэнүүдые тэрээн тухай хэлсэһэн, хөөрэлдэһэн эрдэмтэй бэлигтэн амаа ангайлдаад үлдэшэнэ. Нюур нюураашье харанагүй, Жаргалмагай урда зохидгүй шэнги байна. Тиигээд тэдэнэр арбан тээшээ тарашана.

Номой һүүлшын хуудаһанай һэхэгдэн хаагдахада, ямаршье зохёолой геройн зохёол соохи ажал ябуулга, намтар болон хэһэн хэрэгынь эсэслэжэ, саашадаа арад зоной, үргэн түмэн уншагшадай һанал сэдьхэлээр абтаһан хоёрдохи (үхэлгүй мүнхэ!) наһаниинь үргэлжэлдэг байха ёһотой байна.

Энэ повесть-поэмын автор хадаа энэ зохёолоо бэшэхэдээ хорёод оной үеын комсомолой байдал, тэдэнэй эдэбхи зориг харуулха зорилго урдаа табяагүй. Нютагай комсомолшуудай юу хэдэгые, лама баяшуулай хорлолто тэмсэлдэ эсэргүүсэһэн героизм тобойлгон харуулха гэһэн жаашье, онсо һанал байгаагүй. Мүн республикын тогтоһон түүхэ, энэ багта яажа революциин болоһые харуулха, тэрэнэй түүхэ бэшэхэ һэдэлгэ манай урда баһал үгы һэн. Эдэ бүгэдэ тон ондоо, тусгаар поэмэ, повесть, романууд соо үргэнөөр харуулагдаха онсо ехэ темэнүүд ха юм.

—Тиигээ һаа юу харуулхаяа «Буряад басага» бэшэбэт?—гэжэ шүүмжэлэгшэд болон уншагшадай асуухань хуулитай.

Жаргалмае, гансал Жаргалмае, буряад басага харуулха гэжэ энэ зохёол бэшээб. Али бүхы нютаг соо болоһон юумэнүүд, шэнэ, хуушанай хёморол Жаргалмагай сэдьхэл зүрхэн соогуур гарана. Али бүхы ушар харилсаае Жаргалма ойлгон хаража, тэрэ бүхыдэ өөрынгөө онсо сэгнэлтэ үгэнэ. Жаргалмагай, гансал Жаргалмагай үйлэ хуби, эрмэлзэл, этээрхэл, тэрэнэй намтар, тэрэнэй омогорхол, гомдол, баяр, жаргалые харуулхаяа оролдообди гэжэ бидэ хэлэхэбди. Эсэсэй эсэстэ Жаргалмагай сэдьхэл зүрхэн соо болоһон хубилалта (энэ эгээл гол шухалань), харуулха гэһэн зорилго урдаа табинхай байгааб гэжэ би хэлэхэб. Теэд Жаргалмагай сэдьхэлдэ эсэсэй эсэстэ боложо ерэһэн ехэл үбшэнтэй хүндөөр бэелүүлэгдэн бүтэһэн тэрэ хубисхал ном соо харуулагдажа бираагдаагүй һаань, өөрынгөө нангин зорилгые дүүргэжэ шадаагүй гэжэл зохёолшодо сэб сэхэ хэлэхэ ёһотой байгаа. Зохёолшын хүндэ ашаан эгээ дэмы зүдхэгдэжэ, автор хии талада уһа хүлһэ адхаад һалашоо гэжэл сэхэ хэлэгдэхэ зэргэтэй байгаа.

Теэд Жаргалмагай айл аймагуудаар орожо ябалсажа, хүн зондо шарай нюураа харуулжа, хүнэй зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэжэ, арад олоноороо далда нюусагүй хөөрэлдэжэ эхилээ хада—зохёолшо даншье дэмы ажал хээгүй гээшэ бэзэ. Авторай сэдьхэл тэниглэн...

Повесть-поэмэ хадаа Жаргалма тухай зохёол гэжэ хэлэхэдээ ямар ушартайгаар хэлэнэб гэжэ уншагшад ойлгоно бэзэ. Дэлхэйн литературада «Робинзон Крузо» гэжэ зохёол бии ха юм. Далайн далбагата онгосын аюулда ороходо, ямаршье амитанай амидаржа шадахаар бэшэ ольтирог дээрэ тэрэ зохёолой герой амидыгаар хаягдашаһан түүхэтэй. Теэд тэрэ герой али бүхытэй тэмсэ тэмсэһээр, ольтирогой эзэн боложо, үни удаан жэл соо, зэрлигшэтэрээ байжа гараһан байха юм.

Минии һайхан Жаргалма Робинзон Крузо бэшэ. Би Робинзон Крузые бэшээгүйб. Жаргалма гэһэн гол геройтой зохёол соогоо зоной тэрэ үеын хүндэ байдалые, хуушан шэнын хёморолгые ухаа шадалайнгаа зэргээр бэшэжэ гараха гэһэн байгааб. Жаргалма талын дунда зоогдоһон ори ганса сэргэ бэшэ. Али зэргэ олон янзын хүнүүд тэрэниие хүреэлэн байнаб! Энхэрүү һайхан эхэ, эсэгэнь, али юумэндэ һонирхуу, эрдэм һураха дуратайшье һаа, эхэ, эсэгэдээ даб дээрэ баригдаһан бишыхан Очир дүүнь, мүн гэрэй газаа мохоо хюрөөгөөр түлеэ хабиржал һуухаһаа бэшые мэдэхэгүй, юумэ эдеэ һаа, садаха гэдэхээ мэдэхэгүй, үгы һаа, туража үхэтэрөө һуужал байдаг хайрата Шагдар ахань хүреэлэн байна.

Хадамда үгтэхэдөө даб дээрэ таагдахагүй харилсаатай, ондоо һанал бодолтой, тон танигдаагүй шэнэ зоной дунда орошоно. Хүн бүхэнэй шэг шарай шэнжэжэ, хэлэхэ үгэеэ аман соогоо уридшалан монсойлгожо, хилгааһан хүбшэргэ дамжажа ябаһан жэшээтэй байдалда ороно. Теэд лэ тэндэ ямаршьегүй түбхинэн жаргаха хэбэртэй байтарнь, агаараар амилжа эхилһэнһээ хойшо хэлэн дээрээ абажа ябаһан, бии үтыньшье мэдэгдэдэггүй, зурагар жаахан мэнгэнь гэнтэ амандань багтахаяа болитороо томо боложо урагашана. Тиигээд тэрээндэ али зэргэ ехэ уйдхар ядарал, сэдьхэлэй гүнзэгы зоболон асаржа, ами наһанда доботолһон сохилто болгожорхино гээшэб! Жаргалма өөрөө гэмтэй зэмэтэй бэшэ. Эреэн хэлээрээ хүниие зорюута муудхан хараахаһаа байха, хараал мэдэхэшьегүй эхэнэр. Абарха аршалха гэжэ һанаһан Норбо нүхэрынь һанагдаагүй бэлэхэнээр инаг дуратай һамгандаа хүйтэршэнэ. Мунхаг үгэдэ өөрынь үбгэн этигэн этигэн алдана ха юм. Жаргалма ялтайб! Бэритэеэ ехэл таараһан сагаан сэдьхэлтэ Ханда эхэнь юушье хэхэ һанаатайл аад, тэрээнһээнь юуншье боложо үгэнэгүй. Тэнэг харанхы, һэжэг үгэнь яба ябаһаар өөрынь эхэ нютаг хүрэшэһэн байна.

Зарим шүүмжэлэгшэд даншье өөдэгүй, хэлэнэй мэнгэһээ бишыхан юумэнһээ Жаргалмагай зоболон эхилнэ гэжэ дурагүйлхэнэ. Теэд революциин урда, революциин болоһоншье хойнонь нэгэ хэдыхэн саг соо, зарим газарта нилээд хожом болотор эхэнэр хүндэ гэм тохоходо тиимэл һаа шалтаг, айхабтар ехэ гэм хэрэгтэй байгаа аал? Эхэнэр хүн муу нэрэ зүүхын түлөө заатал һаа, хүнэй мори хулуужа худалдаад, мүнгөөрнь архи, хаарта хэхэ, айлай һүри галдаха, хадамда ошоод үбгэнэйнгөө эсэгые булэ һахуу болотор сохихо, тиигээл һаа, тэрэ эхэнэр заатагүй муу нэрэ зүүхэ байгаа аал!

Хүндэтэ шүүмжэлэгшэд тиимэ байгаагүй! Хадамда ошоод харанхы амбаар соо түрүүшынгээ һүни нара гаратар унташоо һаа, үе наһандаа Дулма, Долгор бэшэ, «унтаана бэри» гэжэ нэрэ зүүжэ болохо гү, зүүдэгшье байгаа. Залуухан бэри гэнтэ ойлгомторгүй һанаандаа тааараһан эдеэ бусад һамгадай ойро садатараа эдижэрхёо һаа, «хомхой бэри» гэжэ нэрэтэй боложо болохол байха. Хайрадаг үнеэгээ һаагаад, гэнтэ хараагаа һаа, «Сухалтай бэри» гэжэ нэрэ абашоод, шоо үзүүлжэ ябахал байгаа ха юм..

Жаргалма Робинзон Крузо бэшэ. Арад зонойнгоо дунда ябадаг, али бүхые мэдэхээе хүсэдэг, ажал хэхэ даншье дуратай эхэнэр. Үнеэ һаахыень, малаа адуулхыень, мангир суглуулхыень хараат. Утаһа ээрэхэ, эдеэ хэхыень хараат. Али зэргэ ехэ абьяас эдэбхи гээшэб! Али зэргэ шударгы шадамараар Норбо үбгэндөө дугааг маталсанаб, гэртээ бусаад байхадаа хэды ехэ оролдосотойгоор үлбэр тугалаа аргалнаб! Айлай бэри болоод үри хүүгэдые үндылгэн жаргаха зорилгонь тиигэжэ эбдэршоод, Жаргалма яахашье мүрөө оложо ядан, ямаршье шиидхэбэри абахаяа һалгайран байна.

Хэрбээ революциин болоогүй байһан һаа, эреэн хэлэниинь яабашье Жаргалмада өөдэ нара харуулхагүй, иимэ эдир залуу һайхандань ами наһанайнь хойно гарахал мэнгэ байһан ха юм. Али бүхы юумэн хоёр дэлхэйн богоһо дээрэ боложо ушарна. Нарилжа уншаһан хүндэ энээн тухайда номой лирическэ, эхин түрүүшынь оролто соо тон элитэ хэлэгдэһэн, монсойтор барижа ерээд уншагша олон нүхэдэй альган дээрэ тобойсо табигдаһан байха!

Агуу ехэ Октябрьска социалистическэ революци хадаа манай арадай түүхэдэ шиидхэхы удхатай, абарга ехэ хүсэтэйгөөр, «Аврорын» асари залинта наяраан соогуур ерэһэн революци мүн болоно. Октябрьска революци зон арадай ангиин харилсаа хурсадхан, заха үзүүрээр зэдэлэн ерээ. Орон хизаар, газар нютаг бүхэндэ хуушаниие хухалжа, шэные сэсэглүүлжэ ерээ. Нютагай айл бүхэндэ тон лэ тиихэ мүртөө ондо ондоогоор хүлеэгдэн абтана. Айлай бүлэ соо хэды хүн һэм, тэдэнэр бултадаа тус тустаа революци тухай өөрын һанал бодолтой, өөрын онсо найдалтай байгаа. Хүн бүхэн өөрын хэлэхэ үгэтэй, өөрын тайлбарилха таабаритай, хүлеэхэ хүлеэлтэй, магтаха магтаалтай, эсэргүүсэхэшье һаа эсэргүүсэхэ эсэргүүсэлтэй байгаа ха юм. Тиигэнгүй яахаб! Тиигэжэ арад түмэнэй ажабайдал, харилсаае, тэдэнэй намтар түүхые, нарин нангиниие гэб гэнтэ оройһоонь оёортонь хүрэтэр залд гүүлэн доһолгоһон революциһаа ондоо юун бии байгааб! Юуншье байгаагүй!

Шэнэ байдал тухай хүн зон үдэр бүри хэлсэнэ. Ербэдүү залуухан Жаргалма хүнэй хэлэхые һанаан сооханоо шагнаад лэ, бусадай бусайдуу орёо хөөрэлдөөндэ оролсонгүйл ябана. Октябриин революци комсомолец хүбүүн Гэрэлтые тэрэнэй эгээл ядаралта сагта баруун гарһаань хүтэлэн асаржа уулзуулна. Жаргалма Гэрэлтэһээ эгээ шэнэ байдал тухайда, эрдэм бэлиг тухай, ерэхэ саг тухай тиимэ олые гансада нэгэ доро дэмы дуулана бэшэ. Гэрэлтэдэ абарагдаһан Жаргалма Гэрэлтын даха хэдэрээд, түлэһэн халуун түүдэгүүдэйнь дунда түгэсэгэй оройдо һууһадаа эгээ дэмы тиимэ олон бодолнуудые бодоногүй! Тэрэ түрүүшынь тэдэнэй уулзалгада эгээ дэмы тэрэ зэргэ олонто удаа Ленинэй нэрэ дурдагданагүй! Тэрэ хуудаһануудые дахин уншыт! Эгээ энээхэн багта ехэл ербэдүүгээр, үшөөл юун ааб даа гэжэ һаналгатайгаар, гэдэргээ харалгатайгаар Жаргалмагай доторхи революци боложо захалаа. Энэ уулзалга хадаа заримдаа уран литературада байдаг, заримдаа зохёолдо хүсэ шадал сохилто үгэдэг, мүн зарим үедэ хэрэггүйдэ хэрэглэгдээд, тодхор татадаг символ болоно. Ёһото нюсэгэн символһээ айхабтар холошье һаань. Жаргалма Гэрэлтэ хоёрой уулзалгые символдэ дүтэрхүү уулзалга гэхэдэ болоно. Энээнһээ хойшо Жаргалма найдаха найдалтай, бодохо олон бодолой һабагшатай болоно.

Жаргалмагай урда эсэсэй эсэтэ эгээл хоёр зам үлэнэ. Жаргалма морео эмээллээд байхадаа, хоёр замай һалаха харгы, улайха бэлшэр дээрэ зогсоно. Шэлэхэ ондоо гурбадахи харгы тэрээндэ үгы. Тэрэ хадаа хоёр харгын али нэгые шэлэхэ ёһотой болоно. Теэд тэрээндэ нэгэтэл шэлэгдэһэн тэрэ харгыһаа бусаха бусалта, гэдэргээ сухариха сухарилта гэжэ үгы. Тэрэнэй урда хоёр үүдэн. Ондоо гурбадахи үүдэн үгы. Али үүдыень татажа, али үүдэнүүдынь олоношь, теэд тэрээнһээ гэдэргээ гаралга шамда ехэл бэрхэтэй. Тиимэл ха даа повестиин һүүл багта Жаргалмагай байдал хүндэ. Ажабайдалай ехэ дүй дүршэлгүйхэн, эрдэм номгүй, ербэдүү залуухан бэри юм. Тиимэл хадань, энэ шиидхэбэриин шулуун тэрэнэй сэдьхэл бодолыень тиимэл хүндөөр дарана. Тиимэл хадань уншагшад энэ газарые повесть-поэмын сэдьхэл зүрхэ уярааһан бүлэгүүдэй нэгэниинь гэжэ тэмдэглэнэ.

Теэд лэ Жаргалма эмээл дээрэ мордошонхой. Жаргалмагай байдал арадай мэдээжэ баатарай байдалдал тон адли. Ородой баатар хүнэй сагаан морёороо бүншэхэжэ ябатар, урдань хабтагай хара шулуун дайралдаа хамнай. Һанана бэзэт. Баруун тээшээ ошоо һаа, морининь үхэхэ, зүүн тээшээ ошоо һаа, өөрөө үхэхэш, сэб сэхэ ошоо һаа, моринтоёо хосорхош гэжэ хабтагай хара шулуунда үзэгэй толгой холбожо бэшээтэй байгаа хамнай.

Повесть соо эсэгынгээ гэрэй газаа эмээл дээрээ мордоһон Жаргалмагай урда хабаһандаа ара аржагар бэшэгтэй хабтагай хара шулууншье харагданагүй. Тиимэ шулуунай гэнтэ бии болоошье һаа, Жаргалма тэрэниие уншажа ойлгохо үзэг ном танидаг басаган һаал?!

Жаргалма хэрбээ Норбо нүхэртөө бусаа һаа, эреэн хэлэтэй гэгдэхэдэнь, абаха абархын һэдэлгэ гаргаагүй, нюдэ балай, шэхэ дүлии һууһан мүнөөхил тэрэ Норботоёо һуухал болоно. Ядаралтай сагтаа туһа хүргөөгүй нүхэртөө, тэрэ нүхэрөө сэдьхэлдээ үзэн ядажа, өөрыгөө муулан, өөртөө голхорһоор ажаһуухал болоно. Һургуулиин бии болоходо, түлөөһэгүй самбар хэжэ үгэхэгүй дархантаяа, сельподо олон дугаагай бии болоходо, дураа гутан сухалдадаг нүхэртөө, гансал өөртөө олзо эдишэ харадаг үбгэнтөө, тэрээнээ шоо үзэн голхоржол, тиимэ байдалда тэсэжэ, зон нүхэдһөө энэ байдалаа нюуха далдалхаяа оролдон зобохо—иимэ байдалтай эблэрхэл байха һэн. Өөрөө эрдэмтэйшье һаа: «Ши, Жаргалма, ном үзэхэ һэн хаш», — гэжэ нэгэ удаа ама гараагүй, шэнэ байдалаар һонирходоггүй, али бүхы түрүү һайн, һонин һорьмой юумэ тээшэ огто дүгташахагүй хойрог хойно үбгэнөөр үе наһандаа һууха гэһэн нэгэ замынь байһан байгаа ха юм. Баруун тээшэнь моринойнгоо ама татаха замынь — Жаргалмагай эшэгүүрын зам, доромжолгын зам, нэрэ түрынгөө хэрэгые огто марталгын зам болоно.. Баруун тээшээ соёргохо замынь — Жаргалмагай гэдэргээ сухарилтын зам. «Али бүхы юумэ минии урдаһаа, би тэрээнтэй тэмсэхэ зориг шадалгүйб, аба, эжымни, амараг нүхэдни, түрэл нютагни, унаһан морин, тахиһан бурхамни, гурба эрдэнимни хүлисэгты намайе»,—гэжэ аман гүйлдэ эрилгын зам.

Харин нүгөөдэхи замынь тон ондоо зам. Жаргалмагай гансаханшье удаа ошожо ябажа үзөөгүй, танигдаагүй нютаг орон байхаһаа гадна, мүн тэрэнэй ажаһуужа үзөөгүй тон шэнэ ажабайдал! Хамаг хуушантайнь эсэслэн хахасуулан таһалха зам! Эхэ, эсэгынь юрөөжэ бэшэ, харин зэмэлжэ, хараажа, гээгдэхэ зам! Һанана гүт? Хойноһоонь эрьюулжэ, басагаяа бусааха гэхэдэнь, Жаргалма хазаарайнь жолоонуудые нюужархиһан байгаа хамнай! Моридой тушаа абтанхай, бэлээр баригдахагүй морид тээлниг соо ябаа хамнай! Зүүн тээшэ ошохо замынь наран тээшэ, гэгээрэл тээшэ, шэнэ нүхэд, шэнэ харилсаан, шэнэ ажал, шэнэ бэрхэшээл тээшэ дуудаһан зам. Аялгаяа үшөө танигдаагүй тон шэнэ дуун, зангаа мэдэдэггүй үетэн нүхэд тээшэнь дуудан даллаһан зам! Зүүн тээшээ һалхин хурдаар тэргэдэн гүйлгэхэ замынь ами наһанайнь эгээл хурдан зам, эгээл дулаан зам, эгээл һаруул гэрэлтэй зам! Зүүн зүг барижа шэглэхэ замынь эрдэм ном тухай дурдадаг, али бүхые шэнэ хүнэй нюдөөр харадаг, өөрынь тухайда хамагһаа ехээр һанаата болоһон, һанаа сэдьхэлэйнь оёорто, мяхандань мяхан, шуһандань шуһан боложо, шунаһан эдир залуухан ами наһыень үнэнтэ үхэлһөө абарһан Гэрэлтынь зам!...

Жаргалма зүүн тээшээ гүйлгэшэнэ. Теэд бэшэ хайшаа гүйлгэхэ байгааб? Революциин туяа тэрэниие дуудан байгаа ха юм. Ленинэй, манай партиин сэсэн һургаал зуун бэрхэшээл, мянган һэжэглэлыень дабуулжа, илаха замаар дуудажа, һүүлшын үедэ зулай дээрэнь толоршоо ха юм. Жаргалмагай сэдьхэл эмээл дээрээ ябахадаа хэнэйшье анха урда дуулаагүй, тала нютагай басаганай эгээл золтой дууе өөрөө һанан зохёожо ябаа ха юм.

Жаргалмагай зүүн харгые бариха шиидхэбэриин даншье бэлэхэнээр ерэһэн һаа, һүнэһэтэй һүлдэтэй, мяхатай шуһатай Жаргалма газар дээгүүр ябахагүй һэн. Жаргалма бэшэ, литературын энеэдэһэ хүрэмэ һожоргүй схемэ газар дээгүүр ябаха һэн. Жаргалмагай дүрэ шарайнь һүлэмхи, хүсэһэн хүсэлэйнь мухардуу, хэһэн хэрэгэйнь аараг һаа, повесть-поэмэ тухай иимэ һонин хөөрөөн «Буряад үнэн» газетын хуудаһанда гарахашьегүй байгаа.

«Жаргалмагай саашанхи ябадал хоёрдохи ном боложо гараха гү?»,—гэжэ нилээд олон хүн намһаа амаараашье, бэшэгээршье асуунхай.

«Үгы, хоёрдохи ном, үргэлжэлэл гэжэ байхагүй»,—гэжэ амаараашье, бэшэгээршье харюусагдаһан байха.

Юрэ, ямаршье зохёол, иланга мухардаһандал адляар дүүрэһэн «Буряад басага» саашань үргэлжэлүүлээл һаа, захагүй үргэлжэлүүлжэл байха юумэ ха юм. Яһалал бэшээ һаа, бэшэжэл байхаш, һонин һайншье зохёол боложо магадгүй юм бэзэ. Теэд лэ минии һанахада, оёгдоод, захаяа залгагдаад байһан дэгэлые хамсыһааншье, хормойһооншье эхилээд, дахин хангилха хэрэг байдаг аал? Пээшэнгээ табигдашаһан байшангаа оройһоонь гү, али оёорһоонь эхилээд бү һандаргаел! «Буряад басаган» зохёол болохоёо болоһон дээрэ тоологдохоор хэбэртэй. Жаргалма үнинэй өөрын намтар биографитай басаган. «Буряад үнэн» газетын хуудаһанда үргэн олон хүндэтэ уншагшадай энэ зэргэ эдэбхитэй халуунаар хэлсэһэнэй һүүлээр, Жаргалмагай анкета биографиин хуудаһанда һургаал туһа болохо юумэнүүд дарайтараа бэшэгдэбэ гээшэ.

«Буряад басаган» мүнөө оршуулагдаад байна. Ерэхэ жэлэй эхиндэ ородоор хэблэгдэхэдээ, «Бурятка» бэшэ, «Жаргалма» гэһэн өөрынгөө хуулита нэрэ зүүһэн гаршагтай байжашье магадгүй.

Хүндэтэ шүүмжэлэгшэдтэ хандажа авторай хэлэхэ үгэ гол түлэб хэлэгдээ гэжэ һананаб. «Буряад басага» уншаһан нүхэд энэ зохёол тухай шүүмжэлэл, статьянуудые баһал уншалсаһан байха. Уншахадаа хэн шүүмжэлэгшын тон зүб юумые, хэнэйнь зарим таладаа арсаатай бодол һанал хэлэһые ойлгожо байжа уншаһаниинь мэдээжэ. Зай, иигээд өөрынгөө болон илдам даруухан Жаргалмагайнгаа хоюуланай зүгһөө баяр жаргал, бардам хэшэг хүсэжэ, таа бултанда амараа хэлэн гээгдэнэбди! «Буряад басага» уншаһаншье, уншахашье нүхэдтэ, уншаад байхадаа шүүмжэлэл бэшэһэн, бэшээшьегүй нүхэдтэ сэдьхэлэй амар һайниие Жаргалматаяа баһал хоюулан зэргэ хүсэнэбди.

Д-Д. БУДАЖАПОВ.

ШАРГАЛ ДАЛАЙН ДОЛГИН

Жэмэстэ дэлхэйн
жэгүүртэ амитанай жэргээн дор,
Жэттэй зөөлэхэн
байгаалиин жэнхэни зэдэлээн дор,
Жэлэй урин
сагай номхон һэбшээн дор,
Жэгдэрэн ерэһэн
намарай алтан ая дор
Үлзы баян
Буряад оронойм хоймороор
Үрэжэн болбосорһон
алтан шүрэтэ тарямнай
Үнжэгэн залаа,
хатан хёрмоһо надханхай
Үндэр уян
үльмы дээрээ хотойгоол.
Жабхаланта гүрэнэй
жасада багтан орохоһоо гү,
Жаргалта үеын
гэгээн һэшхэл обёорһондоо гү,
Таряашан хүнэй
ээншэ халуун оролдосоһоо гү,
Талын дууша
хүбүүдэй домог соносһондоо гү
Мүнхэрэн ошоһон
замбуулинай ракетын сууряандал,
Мүрэнүүдэй мантан
ГЭС-үүдэй хүрдын хүсэндэл,
Мүшэтэ Кремлиин
агуу Хуралай альга ташалгандал,
Мүрысэн ороһон
комбригадын галта амисхаалдал,
Галабай ехэ
гайхамшагта симфониин аялга шэнгил —
Газараймнай хэшэг —
шаргал далайн долгин!
Үзэсхэлэн шэжэр
баялигаа талархан ябаһаар
Үбэрһөө гаргаһ...
«Үнэн» ханидаа хандабаб.
Үргэн оронойнгоо
энгэры урдам уудалһаар
Үйлэ хэрэгыень
унаган хэлээрээ тунхаглаба.
Түмэнэй зүрхэндэ
зоригжол түгөөн шэнгэһэн
Түрүү үзэлнүүд
шуһан соогуурни нэбтэрнэ.
Олоной үмэнэ:
«Таряашан нэрэеэ хүндэлэгты!»—гэһэн
Одон гаршагта
анхаралаа тогтоон байгааб.
Аяар холын
элдин Украиныи тоонтоһоо
Алдар суута
Загладын сэдьхэл дайраад,
Дамжан гараһан
дархан солото уряаһаа —
Дашуураа гү даа,
колос бүхэн унгяараа.
Захяа намдаа түүрээгээ:
«Зоной аша дүүргэнгүй
Зарим тэды хубимнай
хээрын бодис бү болоһойл!
Гансашье колос үлээгээ һаа,
олон тонныи гарзал даа.
Гансашье орооһо гээгээ һаа,
олон пүүдэй ялал даа!»—гээд,
Ээмыем дэрлэн,
шэрүүн хёрмоһоороо шүргөөгөөд,
Энжэ татаһан
хүндэ залаагаа дохюулаад,
Нимгэн торгон
нидхэеэ хүдэлгэн шааяшоо,
Нэлэнхы үргэн
таряанайм загуун доһолшоо.
Урдамни дэбэрһэн
энхэ үндэр далайнгаа
Удхатай сэхэ
үгэ бүхэнииень анжааб.
Улад зонойнгоо
үнэн һэшхэлые даагаад,
Уран шүлэгшын
нангин уялгаар найдуулааб.

Г. ЧИМИТОВ.

ТҮРГЭН ГҮЙДЭЛ

Түмэр жэлһээ хойшо
Түргэн шамдуу гүйдэл
Хүн бүхэнэй сэдьхэл зүрхые
Хүдэлгэжэ байдаг һэл.
Хатарша, гүйгөөшэнүүдэй
Хазаар дарахада һүгэдэн,
Хараһан лэ хүн бүхэнэй
Халтирдаг һэн нюдэн.
Морид сооһоо түрүүлжэ,
Монсогороороо ерэхэдэнь,
Түмэн зоной баяр
Түрьбэлгүйгөөр ехэдэн,
Уран үгэ дэбэрдэг бэлэй,
Ута түүрээлгэ зэдэлдэг
бэлэй.
Хожомой хүгжэлтэ—мэргэн!
Хото хүдөө хоёрые
Холбоһон айхабтар түргэн
Ходоог гал тэргые
Хонгор зантай хүдөө зон
Хоёр нюдөөрөө хаража,
Ажалша холонхой гараараа
Атаархан байжа барижа,
Толгойгоо һэжэрэн, һэжэрэн,
Тохоногоороо хажуудахяа
этэрэн,
Байһанаа һанана бэзэ даа
Баабай, эжынэрнай
залуудаа.
— Баһал түргэн гүйдэл
Бахатайл юумэ хаяа!
— Зээрдэ, алаг
моридтоймнай
Зэргэгүйл хурдан байна
даа —гэн,
Бар-бархан дуугаралсан,
Баавюулдаг бэлэйл тамхяа.
Түргэн гүйдэл!
Энээндэл
Түбхын түрүүндэ таарулан,
Шуран «Волгоор»,
мотоциклаар
Шуумар хүбүүд
табилуулнал.
Түмэр замаар зурыгаад,
Түргэн гүйдэл хүндэтэй.
Эхэ оронойм харгыгаар
Электровозууд һүндэлэнхэй.
Хабтагай уһан дээгүүр
Харбаһан һомондол
гүйдэлтэй
Дали-санаа үргэһэн
Далайн онгосо найдамтай.
Мантан одон-онгосонууд
Манхан тэнгэреэр гороолжо,
Манай баатар
космонавтнууд
Магтаал солоор оройлно.
Энэ түргэн гүйдэлтэй
Эхэ һайхан оромнай
Алтан дэлхэйн арадта
Амгалан байдал хүсэнхэй.
Юрий Гагарин, Титов
Андриян Николаев,
Попович, —
Алдарта хүбүүдээ дэгдээһэн
Түрүү совет эрдэмэй
Түргэн омог гүйдэл
Түби дэлхэйдэ мүнхэл!

СЭЛЭНГЭ

Сэлэнгын, Сэлэнгын
нангин эршэ
Сэнгүүхэн байдалай мүнхэ
гэршэ.
Сэнхирхэн долгиндош наран
наадаад,
Сэсэгтэ һолонгоор дурым
татаа.
Атархан Монголһоо эхиеэ
абаад,
Аажамхан Буряадаар
урданаш даа.
Арюухан уһаяа нэмээн
ябаад,
Алдарта Байгалдаа
шудханаш даа.
Намжаахан эрьеыеш
шэмэглэжэ,
Нармайхан нютагууд
нэмжынхэйл даа.
Найрамдал эбэймнай хэшэг
гэжэ,
Нарата жаргалаа
эдлэнхэйл даа.
Үргэнхэн Сэлэнгын эрье
дээрэ
Үдымнай город урган
байна.
Үетэн залуушуул ажал
дээрээ
Үүсхэлтэ эдэбхеэ гарган
байна.
Сэлэнгын, Сэлэнгын
нангин эршэ
Сэнгүүхэн байдалай мүнхэ
гэршэ.
Сэнхирхэн долгиндош
наран наадаад,
Сэсэгтэ һолонгоор дурым
татаа.

НЮТАГ НЮТАГАЙ ҺОНИН

Сэнгэлигээр үнгэрөө

Зулгы зохид зунай үедэ хээрэ майхан татажархёод амархада, хэды сэнгүү, гоё байдаг гээшэб даа?! Зунай энэ хаһые һайнаар хэрэглэжэ, сэбэр агаарта хүбүүдээ амаруулха, сэнгүүлхын тула республикымнай облпрофсовет горьтойхон ажал хэжэн байна. Үнгэрһэн зунай үедэ республика доторнай пионернүүдэй город шадарай 17 лагерь, городой гурбан районудай 11 лагерь сагаан майхануудые татажа, согтой хүхюун дүү хүгжэмөө зэдэлүүлһэн байха юм. Хамтадаа эдэ лагерьнүүдтэ 17923 үхибүүд амараа гэхэ гү, али 1958 оноймхитой зэргэсүүлжэ үзэхэдэ, 6 мянган хүнөөр олон болоһон байна. Профсоюзай комитедүүд, комсомолой эмхинүүд, элүүрые хамгаалгын болон арадай гэгээрэлэй органууд пионернүүдэй лагерьта ажаллахаар хүнүүдые шэлэн олоходоо, энэ асуудалда бүхы тээһээнь хёрхоор хаража, зүбшэн хэлсэжэ байгаад, таатай хүнүүдые эльгээһэн байна. Жэшээнь, Тимлюгэй цементшиферэй заводой пионернүүдэй лагериин начальнигаар хэдэн жэл лагерьта ажаллаһан, багшанарай училищиин багша В. И. Кабашева, үнинэй хүдэлмэрилэгшэ, дүршэл баянтай А. А. Егорова түмэр замайхидай лагериин начальнигаар томилогдоһон байгаа. Бүхэли зунай үедэ пионернүүдэй лагерьнүүдтэ ажаллаһан хүнүүдын совет эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри хээ.

Пионернүүдэй дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ямараар табигдааб гээд хаража үзэхэ болоо һаа, эдэнэрэй яһала һайн үрэ дүн туйлаһанай. Лагериин хүмүүжүүлэгшэ бүхэн пионернүүдые Эхэ орондоо, партидаа үнэн сэхээр, дуратайгаар хүмүүжүүлхэ, арадуудай хоорондохи хани барисаа улам бэхижүүлхэ хэрэгые нангинаар сахиха гэхэ мэтэ олон янзын асуудалнуудта үдэр бүри һаналаа табижа, заабарилжа, һургажа ябадаг һэн.

Үнгэрһэн зунай лагерьнүүдтэ ажаллагшад—лагериин начальнигууд Егорова, Кабашева, Старкова, Емельянова, Иванова; Варанкин болон бусад жэшээтэ һайнаар ажал хүдэлмэрээ эмхидхэһэн байна. Тиихэдэ ахалагша пионервожатайнууд Батурина, Левицкая, Лыткина гэгшэдһээ жэшээ абамаар. Ленинэй орденто паровозо-вагонно заводой лагерьта хори гаран жэл хүмүүжүүлэгшээр ажаллаһан Валентина Алексеевна Нижегородцева үхибүүдэйнгээ дунда һонирхолтой наада зугаа эмхидхэдэгээрээ суурхадаг. Тэрэшэлэн лагерьнүүдтэ хүмүүжүүлэгшэдээр ажаллаһан библиотечнэ институдай студентнүүд Лыткина, Шагдырова, Инкина, багшанарай институдай — Васильев, Борисов, Ефимов, Девкач, Бутакова, Колесникова, багшанарай училищиин—Низовцева, Якшина, Фролова болон бусадай дэрюун бэрхээр ажаллаһые тэмдэглэлтэй.

Е. Михайлова.

Нийтын инспекторнүүдэй туһаламжаар

Улаан-Үдэ городой худалдаа наймаанай инспекциин таһагай нийтын инспекторнүүдэй зүблөөн һаяхан болобо. Зүблөөндэ хабаадагшад городой ажалшадые хартаабха, овощнор хангалга хэр зэргэ ябажа байнаб гэһэн асуудал хаража үзэв. һүүлэй үедэ городой ажалшадые огородой эдеэгээр хангахын тула үйлсэ, талмай, колхозно дэлгүүр дээрэ ларёк, палаткануудыг нээгдэв.

Тиигэбэшье Октябрьска районой Октябрьский, Сосново, мяхаконсервын комбинадай, Комушка тосхонуудта ажаһуугшад огородой эдеэгээр гүйсэд хангагдаагүй гэжэ элирүүлэгдэв. Зүблөөндэ хабаадагшад эдэ тосхонуудта огородой эдеэ наймаалха асуудал шиидхэхэеэнь нийтын инспекторнүүд Букарев, Квактун, Вампилова болон бусадые эльгээхээр хэлсэв.

К. Данилов.

Эрхим бригадын нэрэ зэргэдэ хүртэбэ

Ой модоной, саарһанай, модо болбосоруулдаг промышленностиин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай Центральна Комитедэй Президиум 1962 оной нэгэдэхи хахадта модо бэлэдхэлшэдэй дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй дүн хаража үзөөд, Хандагатайн леспромхозохи В. И. Спиридоновой дагаар модо бэлэдхэлшэдэй бригадада «СССР-эй ой модоной промышленностиин модо бэлэдхэлэй эрхим бригада» гэһэн нэрэ зэргэ олгохо зуураа, профсоюзай Центральна Комитедэй дамжуулгын туг барюулха гэбэ.

Техникэеэ эрхимээр ашаглаһанай, ажалайнгаа бүтээсэ улам дээшэлүүлһэнэй ашаар энэ бригада иимэ хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна. Бригадын гэшүүд модо таталуулха, бэлэдхэхэ түсэбөө 132 процент хүрэтэр дүүргэжэ, түсэбһөө гадуур 2125 кубометр модо бэлэдхээ. Модо бэлэдхэлгэеэнь хүн бүхэндэ хубаабал, түсэбөөр хараалагдаһанһаа 100 кубометрээр дээшэлээ.

Н. Тюрнев.

АХЫН АЙМАГАЙ ХАЛУУН АРШААН ТУХАЙ

Нютагай хүн зондо, мүн республикаһаа холуур ажаһуугшадташье эли болоһон халуун аршаанууд Ахын аймагта олон юм.

СССР-эй Наукануудай академиин Зүүн-Сибириин филиалай геологиин институдай экспедици 1955 ондо Ахын аймагаар ябажа, олон тоото халуун аршаануудые шэнжэлээд, уһанайнь химическэ бүрилдэлые институдайнгаа лабораторидо наринаар шалгаһан байгаа.

Жийганай халуун аршаандал адлирхуу уһатай хэдэн аршаан углекислотагаар элбэг гэжэ шалгалтын үедэ элирүүлэгдээ. Иимэ уһатай аршаанууд гэдэһэнэй элдэб үбшэндэ (жэшээнь, гастридаар үбшэлэгшэдтэ), тэрэшэлэн эльгэнэй үбшэнтэндэ ехэ туһатай.

Эндэхи аршаанууд гурбан бүлэг боложо хубаардаг байна.

20 градус хүрэтэр халуунтай аршаанууд—хүйтэн аршаануудай, 20 градусһаа 36 градус хүрэтэр халуунтай аршаанууд—бүлеэн аршаануудай, 36 градусһаа 41 градус хүрэтэр халуунтай аршаанууд халуун аршаануудай тоодо ороно.

Бүлеэн, халуун уһатай эдэ аршаануудай уһаниинь углекислотагаар элбэг туладаа, торходо (ваннада) ороходо, мүн уухадашье туһатай.

Шудхалаагай халуун аршаанууд Шудхалаа гэжэ голой хоёр эрьеэр байдаг юм. Эдэнэй уһаниинь гидрокарбонадай бодосуудһаа бүридэһэн туладаа, углекислэ ваннада хэрэглэгдэхэһээ гадна, уухадашье болохо.

Дээрэ дурсагдаһан адлирхуу хоёр аршаан зүрхэ үбшэнтэй, мүн шуһаа хөөрэдэг хүнүүдтэ, гастридаар үнинэй үбшэлэгшэдтэ туһатай.

Хойто голой аршаан серо-водородоор багашаг, бүлеэн аршаанай тоодо ородог. 33—40 градус халуунтай энэ аршаан үе мүсэеэ, яһа, шүрбэһэеэ үбшэлдэг, эхэнэрэй, тэрэшэлэн нервнэ үбшэнтэй хүнүүдтэ һайн гэжэ тодорхойлогдоо.

Дээрэ дурсагдаһан аршаануудай хэды ашатай туһатайшье һаань, тэдэние [...] хэ талаар юушье х[...] Аршаануудай дэргэд[...] шье гэр байра ба[...] байхаһаа гадна, т[...] хүсэд һайн харгыш[...] даагүй. Эндэ медици[...] дэлмэрилэгшэдшье б[...] Тиибэ яабашье, «зэ[...] ортнуудта амархая[...] дэй тоо жэл ерэхэ [...] шоржо байдаг.

Республикын хэдэ [...] магуудһаа, тэрэшэл[...] гэй областьһоо, [...] АССР-һээ Ахын ай[...] луун аршаануудта [...] зундаа ошодог хэдэ[...] нүүд майханаар бай[...] болоно.

Һаяын жэлнүүдт[...] зөөри хараалжа, тэ[...] луун аршаануудые [...] түхэлтэй курортнууд [...] тула зохихо хэмжээ[...] бэзэ гэжэ найдагда[...]

М. Сындеева.

ҮДЭШЭЛЭН БАЙГАЛ ДЭЭРЭ... Ф. СОРОКИНОЙ ф[...]

Энээние мэдэхэ гүт?

★ Бензин—ехэ үнэтэй зүйл. Бензинэй 25 дуһал нэгэ грамм болодог, нэгэ дуһалынь 0,05 кубическа сантиметртэй тэн юм.

★ Нэгэ килограмм бензинээр
140 килограмм нефть үрэмдэн абажа,
30 килограмм шэрэм хайлуулжа,
хүнгэн сагаан 70 кастрюль гаргажа,
200 метр бүд нэхэжэ,
120 үнеэ һааха болохо юм.
100 мянган автомобильда бензин хэхэдээ нэгэ нэгэ дуһал адхаа һаа, хамта дээрээ 10 тонно горючи газар руу адхаһан жэшээтэй болоно.

★ Угорь гэжэ загаһан 24 метрэй хүүюур дабан гарадаг юм.

★ Алтан загаһан бүхы загаһадһаа ехэ уһа уудаг.

Эрдэмтын тэмдэглэл

НАМАРАЙ ЭХИН ҺАРАДА

Үндэр хадануудта саһан байрлаһаар үнинэй. Хүбшын оройгоор зүһадаг оро, сагаан торхируу, мүн элдэб янзын шубууд доошолжо, нуга газараар шэбээлнэ. Хадаһаа бууһан гол гэрходой эхинһээ тула, хадарин, зэбгэн гэхэ мэтэ загаһад уруудажа, үбэлжэхэдэ таатай — һүнзэгы газарнуудые бэдэрдэг байна. Омоли загаһан түрэһээ хаяхаяа гол, мүрэнүүд өөдэ үгсэжэ эхилээ. Сентябрь һарада манай эндэхи нуур, сөөрэмүүдтэ нугаһад илангаяа олошордог.

Хойто оронһоо халуун орон тээшэ шубуудай бусаха саг ерэжэ, ангуушадта таатай зохид болохонь. Эдэ нүүдэл шубууд манай эндэ нэгэ бага амараад, урда оронуудта үбэлжэхэеэ мордохо. Зарим шубуудынь аяар холын Австрали хүрэтэр ниидэн ошодог. Тэдэнэр 10 мянга гаран километртэ ниидэдэг.

Багахан шубууд, жэшээнь, «Крошка» гэжэ тахяадал адли шубуун урда орон хүрэтэр «ябагаар» шахуу ошодог. Тэдэ шубууд нуур, далайнуудай, хада уулануудай дайралдаһан сагтал далаараа гаталха баатай болоно.

Намарай сагта тайгын үнгэ зүһэ хубилжа, хүнэй сэдьхэл хүдэлгэмөөр болодог юм. Уляангир, хүһан, элдэб зүйлэй бургааһад үнгэеэ хубилгажа, лимондол адлирхуу шара үнгөөр бэеэ шэмэглэн гоёно. Эгээл энэ үедэ ой тайга соогуур бугын абяан саг үргэлжэ зэдэлдэг. Ороонэйнгоо үеын ерэхэдэ буганууд үхэсэ мүргэлдэдэг. Заримдаа эбэрээрээ холболдоод үхэһэн ушаршье үзэгдэдэг байна. Ангуушанай оромдоходо, буганууд өөһэдөө гүйжэ ерэдэг юм.

М. Бакутин,
биологиин эрдэмэй кандидат.

ШАТАР

Буряадай АССР-эй чемпионат

Мүрысөөнэй табадахи турта Бурловта Сампиловай диилдэһэн ушар хүнүүдые ехээр гайхуулаа. Сампилов наадаанай эхиндэ нэгэ хүбүүгээ үлүү эдеэд, шүүхэ аргатай байбашье, алдуу хэжэ, диилдэһэнээ мэдэрээ.

Ушаков Мараткаевые дахинаа диилэбэ. Черноскутов Власовта, Брыскин Салтановта, Назимов Мельниковтэ, Межов Казьминда, Захаров Вощенкодо шүүгдэһэн байна. Бурлаковтай наадаһан Сумкин тэнсээ. Хабухаев, Мункоев гэгшэдэй наадан хойшолуулагдаба. Яблошевский Самарин хоёр уулзаагүй.

Хойшолуулагдаһан 5 парти наадагдажа дүүрээ. Вощенко Сумкинда, Хабухаев Брыскиндэ, Яблошевский Захаров Мункоев хоёрто шүүгдэбэ. Мельниковтэй наадаһан Бурлаков тэнсэхые зүбшөөгөө.

Табан турын һүүлээр Ушаков 5 очкотой, Власов, Мельников, Сумкин гэгшэд 4—4 очкотой болоод байна.

А. Сумкин.

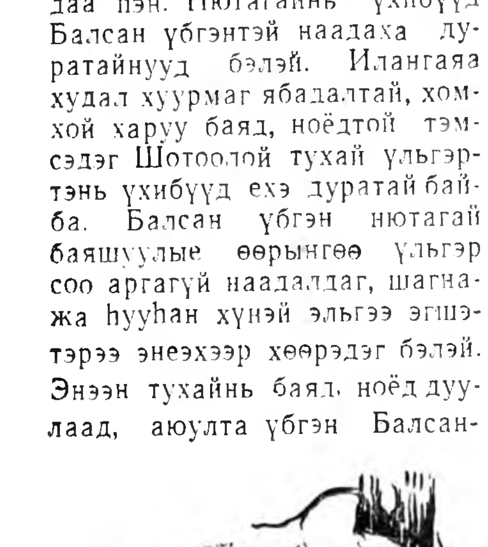
„Шотоолой“

УРДАНЬ нэгэ нютагта үбгэржэ алдаршаһан Балсан үбгэн ажаһуугаа һэн ха. Үрэ бэегүй, һамганиинышье залуугаар мордэшоһон байгаа.

Хэды үбгэрбэ, үншэрбэшье, хүнгэн солбон, хүхюутэй зандаа һэн. Нютагайнь үхибүүд Балсан үбгэнтэй наадаха дуратайнууд бэлэй. Илангаяа худал хуурмаг ябадалтай, хомхой харуу баяд, ноёдтой тэмсэдэг Шотоолой тухай үльгэртэнь үхибүүд ехэ дуратай байба. Балсан үбгэн нютагай баяшуулые өөрынгөө үльгэр соо аргагүй наадалдаг, шагнажа һууһан хүнэй эльгээ эгшэтэрээ энеэхээр хөөрэдэг бэлэй. Энээн тухайнь баяд, ноёд дуулаад, аюулта үбгэн Балсанһаа али болохо аргаар хахасаха гэжэ бодобод.

Нэгэтэ харанхы һүни баяшуул үнеэ, мориинь туугаад, гэртэнь гал аһаагаад арилшаба. Эрьежэ ерэн гэһээнь, буусань хонхойжо байһан гэдэг. «Мори үнеэ хоёрыем галдажархёо юм байна»—гээд уйдажа һуутараа, һүхэеэ абаад, хоротой амитадһаа холодэн, ой руу ябашаба.

Хадын горхоной эгсэ эрье дээрэ багахан гэртэй болоод, гүльмөөр загаһа, урьха хабхаанаар ан барижа, гэдэһэ садхалан, дутамаггүй һуудаг бэлоо ха. Тиибэшье үльгэртэ дуратай үхибүүдээ ехээр һанажа тулидаг байгаа.

Нэгэтэ Шотоолой тухай үльгэрөө хажуудаа һууһан сэхэ, һөөл сэбэр нарһанда хөөрэжэ оробо. Үльгэрөө дүүргэһэн дары һүхэеэ абажа, тэрэ нарһанда Шотоолойнгоо дүрсэ һиилэһэн юм.

Үдэшэлэн түлеэндэ ошожо ябатараа, Шотоолой тухайгаа һанажархёод: «Ухаатай минии Шотоолой!» — гэжэ ойн сууряалтар хашхарба. Тэрэ дары «һайн сэдьхэлтэ Балсан, яахаа һанаабши, би Шотоолойб» гэһэн абяае үбгэн дуулахадаа, гэдэргэ һуун алдаба. «Үбгэрһэн шэхэмни юу дуулабаб» гэжэ бодоод, шалгахын тэдысэ баһал шангаар һүүхирбэ. Урдаһаань хүнэй хоолойгоор: «Би Шотоолойшниб, һайн һанаата Балсан, ши мүнөө ганцаараа бэшэш, бидэ хоёрбди, мантай хамта бүхы үнэн сэхэ арад зон»—гэбэ.

Балсан үбгэн иигэжэ дуулаад, байрадаа баяртай хүхюун ерэхэдэнь, дүтэ нааша нэгэшье хүн үгы, модон хүрэгынь мүнөөхил хэбээрээ байжа байба. Айдаһаниинь ехээр хүрэбэ. Тэрэ нарһаяа галдажархиха гэжэ шиидээд, гал аһаажархиба. Нарһаншье удаан дүрэбэ, ямаршье абяан дуулдабагүй. Хон жэн, үглөөгүүрнь газаа гараад, үүдэнэйнгээ хажууһаа Шотоолойгоо дуудаба. «Яагаабши, минии хайрата хүн»— гэһэн абяан харюусаба.

«Намай бү зобоогыш, гаража ерэ, харагдыш»—гэбэ Балсан үбгэн.

«Һайн һанаата Балсан! Минии дүрсые модондо һиилэжэ, намай бодхооһондош шамда баяр хүргэнэб.

Би мүнөө арадтайгаа сугтааб. Үгытэйшүүлые дарладаг хүсэнтэй тэмсэхэбди».

Тэрэ сагһаа хойшо Шотоолой Балсан хоёр худал хуурмаг, хорото ябадалтай хододоо тэмсэжэ ябадаг гэжэ мүнөөшье арадай дунда хэлсэдэг.

Ф. Балдаев.

Хилын саанаһаа

А. П. Кириленко Болгарида айлшална

СОФИ, сентябриин 14. (ТАСС). КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай РСФСР-тэхи бюрогой түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо А. П. Кириленко Кремиковско металлургическа комбинат эшожо хараба. Ороной энэ ехэ шухала удхатай промышленна предприяти барилгада хүдэлмэришэдэй, инженернүүдэй шэнэ амжалтануудые туйлахыень А. П. Кириленко хүсэбэ.

„Куба хүгжэн һалбарха!“

ГАВАНА, сентябриин 14. (ТАСС). Кубын промышленна предприятинуудта, арадай именинүүдтэ, хүдөө ажахын кооперативуудта, эмхи зургаануудта, һургуулинуудта олон хүнэй хабаадалгатай митингнүүд боложо байна. Хүдэлмэришэд, таряашад, алба хаагшад, һурагшад—Кубын бүхы арад зон туһаламжа үзүүлдэгэйнь түлөө Советскэ Союзда баяр хүргэнэ. Эхэ эроноо хамгаалхын түлөө ами наһаяа гамнахагүйбди! гэжэ Кубын ажалшад мэдүүлнэ.

«Кубана де Асеро» заводто болоһон митингдэ хабаадагшад тусхай резолюци баталан абаа. Кубын хүдэлмэришэн анги, бүхы арад зон Эхэ ороноо хамгаалхаар сэхэ шууд шиидэнхэй. Империалис этэгээдүүдэй һанаашалга буруутаха! Бидэнэр илахабди! гээд резолюци соонь заагдана.

«Советскэ Союз империалистнуудта нигэжэ мэдүүлээ: ээзрхэг түримхэй добтолгоёо зогсоогты! Куба гансаардахагүй! Хэрбээ империалистнууд Кубада добтолхо һэдэлгэ гаргаа һаа, эб найрамдалай бүхы хүсэнүүдэй сэрэгэй хүсэтэ сохилтоһоо һандаран һалаха! Бидэнэр мүнөө нигэжэ мэдүүлнэбди: аха дүү совет арадай, социалис оронуудай арадуудай этигэл найдабарине харюулхабди. Социалис оронууд маанадта һайн һайхан һаналтайгаар саг үргэлжэ туһална. Фидель толгойлогшотой Куба эб найрамдалай, зол жаргалай, социализмын илан мандахын түлөө тэмсэхээр бэлэн. Куба хүгжэн һалбарха!» гэжэ текстильнэ предприятиин ажалшад резолюци соогоо мэдүүлбэ.

Президент Кеннедиин мэдүүлгэ

ВАШИНГТОН, сентябриин 14. (ТАСС). Үсэгэлдэр үнгэргэгдэһэн пресс-конференцидэ Куба тушаа США-гай ябуулдаг политика тухай уридшалан бэлдэгдэһэн мэдүүлгые США-гай президент Кеннеди уншаба. Кубада Советскэ Союзай абаашадаг ашаанууд тухай Кеннеди тогтобо. Кубада асарагдадаг шэнэ ашаанууд дэлхэйн энэ хубида ехэ аюул тохёолдуулнагүй гээд президент Кеннеди урданайнгаа мэдүүлгэ дахин дабтаба. «Кубадахи коммунизмда эсэргүү сэрэгэй хэмжээнүүдые Холбоото Штадууд хэзээб даа нэгэтэ абахаар шухала гээд шиидэжэ болохо. Тиигэбэл коммунистнуудай Кастрода эльгээһэн бүхы буу зэбсэг, мэргэжэлтэд энэ сэрэгэй хэмжээнүүдтэ нүлөөлхэгүй байха» гэжэ президент үргэлжэлүүлбэ.

Зүгөөр Холбоото Штадуудай өөһэдөө сэрэгэй добтолго мүнөө үедэ хэһэнэй хэрэггүй, иимэ добтолго зүбтэй дээрэ тоологдохогүй гэжэ Кеннеди мэдүүлээ.

Хэрбээ Кубада коммунис хүсэнүүдэй» сугларжа, хэдыдэб даа нэгэтэ аюултай болоо һаань, Советскэ Союзай добтолон орохо сэрэгэй ехэ бааза Кубын болгогдоо һаань, США өөрынгөө, союзнигуудайнгаа аюулгүй байдалые хамгаалхын түлөө бүхы зохихо хэмжээ абаха гээд президент Кеннеди үргэлжэлүүлбэ.

Зэбсэгтэ хүсэнүүдэй главна командалагша байһан туладаа иимэ хэмжээнүүдые абаха бүхы түлөөлэлгэтэй байнаб гэжэ президент Кеннеди заналта хэбэ. Тиигэжэл резервдэ байһан хүнүүдые албанда татаха гүйлта конгрессэй үзэмжэдэ табяа һэм гэжэ тэрэ хэлээ.

Кубын правительствые унагаахын түлөө США-да бэлэдхэл хэгдэжэ байна гэжэ Кеннеди үнэндөө мэдэрбэ. «Кубаһаа тэрьелжэ гараһан хүтэлбэрилэгшэдтэй бидэнэр саашадаашье ажаллахабди. Маанад шэнги, эдэ хүтэлбэрилэгшэд саашадаа энэ оронние сүлөөтэй болгохо хэрэгтэ үнэн сэхэ байна» гэжэ Кеннеди мэдүүлээ.

НАТО-до ородог өөһэдынгөө «нүхэд» тухай баһал заналта хэхэ һэдэлгэ гаргаа. НАТО-до ородог «нүхэдэй» суднанууд Кубатай худалдаа наймаа эрхилхын түлөө хэрэглэгдэнэ. Энээнэй хойшолонгуудые хараадаа абаха хэрэгтэй гээд Кеннеди уряалаа.

Президент Кеннеди корреспондентнүүдэй асуудалнуудта удаалуулан харюусаба. Мүн Кубашье тухай олохон асуудалнууд президентһээ һурагдаа. Теэд Кеннеди шэнэ һанамжануудые Куба тушаа нэмэжэ хэлэбэгүй.

Чан-Кай-шиин правительствaһаа бэшэндэ США-гай правительство «У-2» самолёдуудые худалдаа һэн гү гэжэ асуудал табигдаа. Худалдаагүйбди гэжэ Кеннеди хэлэбэ. Националистическэ Хитадай правительствада худалдагдаһанһаа бэшэ самолёдуудые США ондоо тээшэнь худалдаха зорилгогүй гээд Кеннеди хэлэбэ.

Джонстон арал шадарай райондо, газарһаа дээшэ ехэ үндэртэ хэды ядерна зэбсэг США тэһэлхэ зорилготой гээд Кеннеди мэдүүлһэн байна.

Баруун Ириан тухай хэлсээн баталагдаа

ГААГА, сентябриин 14. (ТАСС). Баруун Ирианай хүтэлбэрие Индонезиин Республикада дамжуулан үгэхэ тухай Голланди Индонези хоёрой хоорондо хэлсэгдэһэн юм. Энээниинь Голландиин парламентын дээдэ палата һайшааба. Энэ хэлсээе һайшаажа 63 хүн дуугаа үгөө, гурбан хүн буруушаагаа. Парламентын доодо палата энэ хэлсээе тээсгэн баталһан юм.

Франциин ком[...] партиин политб[...] резолюци[...]

ПАРИЖ, сентябр[...] (ТАСС). Франциин [...] партиин политбюро[...] дани һаяхан үнгэрг[...] найрамдал тогтооход[...] сэг хуряаха тэмсэл т[...] далаар Франциин [...] партиин политбюро [...] баталан абаба. Һү[...] уласхоорондын байда[...] дуу шанга болоо. Ти[...] найрамдал тогтоохын[...] сэг хуряахын түлөө [...] һаа бурил үсэд ша[...] сэхэ ушартай байна [...] люци соонь хэлэгдэ[...]

Куба тушаа Холбо[...] дуудай бэелүүлдэг э[...] римхэй политикаһаа [...] лан, шахардуу байда[...] доо гэжэ Франциин [...] партиин политбюро[...] люци дотор заагда[...] ветскэ Союзай урид[...] нуулгые бүхы дэлхэй[...] хаанагүй дэмжэнэ[...] хамгаалха гээшэ бү[...] дээрэ эб найрамдал[...] һан ушар болоно гэж[...] ци соонь тэмдэглэгд[...]

Америкын [...] президент Кен[...] эрилтые хан[...]

ВАШИНГТОН, с[...] 14. ТАСС-ай кор[...] В. Вашедченкэ мэдэ[...]

Резервдэ байһан [...] хүнүүдые албанда т[...] хай эрхэ олгохыень [...] Штадуудай презид[...] ди сенадта хандаһа[...] нат Кеннедиин энэ [...] һайшааба. Револю[...] бада эсэргүүгээр я[...] рэгсэлнүүдые, тэрэ [...] зэбсэг, президент [...] хэрэглэхэдэ хамааг[...] нат зүбшөөбэ.

Редактор Ц. Ц. Ци[...]

Манай адрес, телефон[...]

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. [...] ФОНЫ РЕДАКЦИИ: редактора — 46-32, зам. реда[...] 32-74, ответ. секретаря — 27-37, отделов партийной [...] пропаганды — 24-74, сельского хозяйства и советского [...] тельства — 47-59, промышленности, транспорта, инфор[...] 35-14, культуры, литературы и искусства — 34-05 [...] и рабселькоров — 40-49, отдел переводов и корр[...] — 35-95, бухгалтерия — 37-32. Для междугородных [...] говоров — 16.

Гор. Улан-Удэ, типография Министерства ку[...] Бурятской АССР.

Н00978. Зак. №[...]